Πράσινη Επιχειρηματικότητα

Σκοπός του κεφαλαίου

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Έννοιες – κλειδιά

6.1 Εισαγωγή

6.2 Κράτος, καταναλωτές και περιβαλλοντικό πρόβλημα

6.3 Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Ευκαιρίες και κίνδυνοι

6.4 Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης

6.5 Πράσινη Επιχειρηματικότητα για πιο βιώσιμη ανάπτυξη

6.6 Πράσινη Επιχειρηματικότητα και κοινωνική υπευθυνότητα

Μελέτη περίπτωσης: Η μονάδα παραγωγών Νηλέας

Σύνοψη

Βιβλιογραφία

Παράρτημα

Γλωσσάρι

Συγγραφέας κεφαλαίου

Κωνσταντίνος Ευαγγελινός, Επ. Καθηγητής, Τμήμα Περιβάλλοντος

Σκοπός του κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αυτό έχει σκοπό να σας εισάγει στις έννοιες, προσεγγίσεις και εφαρμογές της πράσινης επιχειρηματικότητας αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τον ρόλο και σημαντικότητα των καταναλωτών αλλά και των κρατικών πολιτικών για την προαγωγή της. Απώτερος στόχος είναι η ανάδειξη της πράσινης επιχειρηατικότητας ως ενός επιτυχημένου μοντέλου που συνδιάζει θετικά οικονομικά αποτελέσματα με την περιβαλλοντική προστασία.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει την μελέτη αυτού του κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- εξηγείτε το ρόλο που μπορεί να παίξει η πράσινη επιχειρηματικότητα τόσο ως φορέας της κερδοφορίας των επιχειρήσεων αλλά και ως μέσο περιβαλλοντικής προστασίας. Ταυτόχρονα θα είστε σε θέση να αναγνωρίζετε την σημαντικότητα της συμπεριφοράς τόσο των πολιτών/ καταναλωτών όσο και των κρατικών πολιτικών για την προαγωγή της πράσινης επιχειρηματικότητας.
- Να διακρίνετε τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που χαρακτηρίζουν την πράσινη επιχειρηματικότητας καθώς και τον ρόλο εργαλείων και μεθόδων διασφάλισης περιβαλλοντικής ποιότητας
- να αντιλαμβάνεστε το ρόλο της πράσινης επιχειρηματικότητας για τηνπροαγωγή της βιώσης ανάπτυξης αλλά και την σχέση της με την κοινωνική υπευθυνότητα.

Έννοιες-κλειδιά

- Πράσινη επιχειρηματικότητα
- Κρατικές πολιτικές
- Υπεύθυνος καταναλωτής
- Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης
- Βιώσιμη ανάπτυξη
- Κοινωνική υπευθυνότητα

6.1 • *Εισαγωγή*

Στο έντονα μεταβαλλόμενο σημερινό οικονομικό περιβάλλον ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου επιχειρηματικού μοντέλου, ανταποκρινόμενου στις τρέχουσες τάσεις και τα σύγχρονα συστήματα διαχείρισης, αποτελεί ζωτικής σημασίας προϋπόθεση για την επιτυχημένη πορεία μιας επιχειρηματικής ιδέας. Σε αυτό το πλαίσιο, η αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της παραγωγικής διαδικασίας στο φυσικό περιβάλλον αλλά και η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής προστασίας (και αναβάθμισης) στις επιμέρους παραμέτρους που συνθέτουν την παραγωγική δραστηριότητα έχουν προταθεί ως κρίσιμη στρατηγική προσέγγιση για την επιχειρηματική δραστηριότητα με άξονα την βιώσιμη ανάπτυξη αλλά και την ανάπτυξη καινοτόμων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.

Πολύ συχνά ο όρος 'περιβάλλον' χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει κάτι το αφηρημένο, το άϋλο, όπως οι τέχνες ή η πολιτιστική κληρονομιά. Ωστόσο, ο φυσικός κόσμος μέσα στον οποίο ζούμε είναι ένα υπερσύνολο οργανισμών και στοιχείων, των οποίων η ύπαρξη είναι καθοριστική και για την ίδια τη δική μας επιβίωση. Οι φυσικοί πόροι δεν είναι ανεξάντλητοι και είναι πλέον ευρέως γνωστό ότι το περιβάλλον διέρχεται κρίση, με πιέσεις που ξεκίνησαν από την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης. Κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν κυριαρχήσει τις τελευταίες δεκαετίες στη δημόσια συζήτηση για την περιβαλλοντική προστασία: η κλιματική αλλαγή, η τρύπα του όζοντος, η όξινη βροχή, η ερημοποίηση, η απώλεια της βιοποικιλότητας, η μόλυνση των υδάτινων πόρων, η υπερεκμετάλλευση ανανεώσιμων πόρων όπως τα δάση ή τα αλιεύματα.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα, ως κύτταρο του οικονομικού συστήματος και της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, έχει δραστικό ρόλο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της χρηστής διαχείρισης του περιβάλλοντος. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι η νομοθεσία για το περιβάλλον αυξάνει σε πεδίο εφαρμογής (όπως και σε αριθμό διατάξεων/ρυθμίσεων) αλλά και τις πιέσεις ομάδων ενδιαφέροντος-καταναλωτών πάνω σε θέματα περιβαλλοντικής συνάφειας, τότε η μεμονωμένη επιχείρηση έχει σοβαρό κίνητρο να δραστηριοποιηθεί πιο ενεργά και να ενσωματώσει στη στρατηγική και τις πρακτικές της τον παράγοντα περιβάλλον.

Οι διεθνείς τάσεις της οικονομίας δείχνουν το δρόμο προς το 'πρασίνισμα' της επιχειρηματικότητας: το κόστος χρήσης πόρων αλλά και της διάθεσης/διαχείρισης των καταλοίπων (απορριμμάτων) της παραγωγικής

διαδικασίας βαίνει αυξανόμενο με την εισαγωγή 'πράσινων' φόρων και την ταυτόχρονη διαχρονική σπανιότητα συγκεκριμένων πρώτων υλών (πόρων). Μια επιχειρηματική δραστηριότητα με περιθώριο κέρδους 25% για κάθε 1€ δαπάνης σε περιβαλλοντικά κόστη χρειάζεται να πραγματοποιήσει πωλήσεις τουλάχιστον 4€ για να αποφύγει της ζημιές. Είναι ευδιάκριτο από το απλό αυτό παράδειγμα ότι είναι πιο ρεαλιστική (και συχνά πιο εύκολη) η προσέγγιση περικοπής τους κόστους που σχετίζεται με το περιβάλλον συγκριτικά με την επίτευξη αύξησης των πωλήσεων.

Ήδη πρωτοπόροι επιχειρηματικοί οργανισμοί ανά τον κόσμο πετυχαίνουν σημαντικά (χρηματο)οικονομικά και εμπορικά πλεονεκτήματα από τη βελτίωση της περιβαλλοντικής τους επίδοσης, εκμεταλλευόμενοι συναφείς ευκαιρίες που αναδεικνύονται και αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά συνεπαγόμενους δυνητικούς κινδύνους (Πίνακας 6.1).

►**Πίνακας 6.1:** Κινητήριες δυνάμεις στην ανάληψη περιβαλλοντικών δράσεων

Αναδυόμενες Ευκαιρίες	**Δυνητικοί Κίνδυνοι**
Μειωμένο κόστος	*Περιβαλλοντικοί φόροι*
Αυξανόμενο κέρδος	*Δικαστικές αγωγές/κυρώσεις*
Νέες αγορές – εισαγωγή σε νέους εμπορικούς κλάδους	*Αποτυχία ανταπόκρισης σε νέες καταναλωτικές απαιτήσεις*
Διαφοροποίηση προϊόντος/υπηρεσίας	*Πιέσεις από την εφοδιαστική αλυσίδα*
Βελτίωση δημόσιας εικόνας	*Κακές δημόσιες σχέσεις*
Καλλιέργεια οργανωσιακής κουλτούρας	*Περιβαλλοντικές εκστρατείες ΜΚΟ*

Σε αυτό το πλαίσιο, η πράσινη επιχειρηματικότητα, η επιχειρηματική δραστηριότητα που λειτουργεί και αναπτύσσεται με κεντρικό άξονα την περιβαλλοντική προστασία και τη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος, έχει λάβει εξέχουσα σημασία μεταξύ των επιμέρους κοινωνικών εταίρων και φορέων του σύγχρονου οικονομικού συστήματος. Χαρακτηρίζει τη μορφή εκείνη επιχειρηματικότητας που ακολουθεί περιβαλλοντικά υπεύθυνες διαδικασίες παραγωγής και λειτουργίας ενώ παράλληλα προωθεί την προσφορά προϊόντων ή/και υπηρεσιών με ιδιότητες που τα κάνουν φιλικά προς το περιβάλλον. Η πράσινη επιχειρηματικότητα δηλαδή ακολουθεί ένα στρατηγικό σχεδιασμό που δίνει έμφαση στην αποτελεσματικότερη χρήση των φυσικών πόρων, τη χρηστή διαχείριση των αποβλήτων της παραγωγικής διαδικασίας, τη βέλτιστη ικανοποίηση του καταναλωτή μέσω καινοτόμων προϊόντων και την αντιμετώπιση της αναπτυξιακής πρόκλησης μέσα από μια ολιστική προσέγγιση για την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

6.2 • *Κράτος, καταναλωτές και περιβαλλοντικό πρόβλημα*

Μια σειρά από κοινωνικούς εταίρους επικρίνονται για την συνεισφορά τους στα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα. Οι κρατικοί φορείς έχουν κατηγορηθεί ότι εφαρμόζουν αναποτελεσματικές πολιτικές για την διατήρηση της περιβαλλοντικής ποιότητας, η επιχειρηματική δραστηριότητα έχει δεχτεί κριτική για την αποτυχία της να αναγνωρίσει και υλοποιήσει πρακτικές περιβαλλοντικής υπευθυνότητας, ενώ οι καταναλωτές δείχνουν τουλάχιστον απρόθυμοι να αλλάξουν τη αγοραστική τους συμπεριφορά προς προϊόντα πιο φιλικά προς το περιβάλλον.

Ο Shirvastava (1995), προτείνοντας μια σειρά από δράσεις που οι επιχειρήσεις μπορούν να προωθήσουν με άξονα την περιβαλλοντική ισορροπία τονίζει την επιρροή και την αλληλεπίδραση μεταξύ της κρατικής πολιτικής, καταναλωτικών επιλογών και των επιχειρηματικών πρακτικών, επισημαίνοντας την επιτακτική ανάγκη να υπάρχει συντονισμός μεταξύ αυτών των τριών συνιστωσών. Ομοίως οι Anderson και Wolff (1996) προσδιορίζουν τον επιχειρηματικό κλάδο, την κατανάλωση και την κυβερνητική πολιτική ως τις βασικές δυνάμεις στο οικονομικό σύστημα και τους προσδιοριστικούς παράγοντες για την περιβαλλοντική προστασία.

• Κράτος, καταναλωτές και περιβαλλοντικό πρόβλημα

Το κράτος χρησιμοποιεί μια σειρά από εργαλεία πολιτικής με σκοπό να ρυθμίσει την περιβαλλοντική επίπτωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Μια γενική διάκριση για τις επιμέρους διαστάσεις της περιβαλλοντικής πολιτικής του κράτους είναι μεταξύ των παραδοσιακών κανονιστικών ρυθμίσεων 'διαταγών και ελέγχου' (command and control regulation), οικονομικών εργαλείων (market-based instruments) και εθελοντικών εργαλείων για την 'εσωτερίκευση' του εξωτερικού περιβαλλοντικού κόστους (voluntary instruments).

Η προσέγγιση 'διαταγών και ελέγχου' εφαρμόστηκε για πρώτη στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '70 με στόχο την αντιμετώπιση απλών αλλά σοβαρών προβλημάτων περιβαλλοντικής υποβάθμισης όπως η μόλυνση υδάτινων πόρων (ποτάμια, λίμνες, κλπ) και η τελική διάθεση επικίνδυνων (πχ τοξικών, ραδιενεργών) αποβλήτων. Λαμβάνει ουσιαστικά δυο μορφές: α) τον προσδιορισμό ελαχίστων επιπέδων περιβαλλοντικής επίδοσης όπου όρια καθορίζονται βασισμένα σε στοιχεία για την προάσπιση της υγείας και ασφάλειας και β) και τους ελέγχους τεχνολογικών προδιαγραφών όπου οι επιχειρήσεις πρέπει να ενσωματώσουν στη λειτουργία τους ότι ορίζεται από το νόμο ως κατάλληλη τεχνολογία παραγωγής.

Αν και η εφαρμογή κανονιστικών ρυθμίσεων 'διαταγών και ελέγχου' υπήρξε αποτελεσματική για περιβαλλοντικά προβλήματα της τότε περιόδου, αποδείχτηκε ανεπαρκής για πιο σύνθετα ζητήματα όπως η απώλεια της βιοποικιλότητας, η κλιματική αλλαγή και η μείωση της στοιβάδας του όζοντος στην ατμόσφαιρα. Το βασικότερο σημείο κριτικής είναι το ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση είναι άκαμπτη καθώς υποδεικνύει στις επιχειρήσεις συγκεκριμένες πρακτικές και συγκεκριμένους τρόπους υλοποίησης τους (για να υπάρχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα) που πρέπει αυστηρά να ακολουθηθούν. Αυτό σημαίνει ότι μια επιχειρηματική δραστηριότητα δεν έχει την επιλογή να πετύχει τους στόχους που ορίζει το κράτος με εναλλακτικές, ίσως πιο καινοτόμες/σύγχρονες ή λιγότερο κοστοβόρες λύσεις, κάτι που συχνά την καθιστά αναποτελεσματική. Επιπλέον, αντανακλά την επιστημονική γνώση που ήταν διαθέσιμη κατά την θέσπιση της νομοθετικής ρύθμισης και συνήθως παρεμβάλλεται ένα σημαντικό διάστημα γραφειοκρατικών διαδικασιών μέχρι την ανανέωση της νομοθεσίας με νέα επιστημονικά δεδομένα. Τέλος, η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν παρέχει κίνητρα στις επιχειρηματικές μονάδες να λειτουργήσουν με πρωτοβουλίες που ξεπερνούν τη νομοθετική συμμόρφωση. Καθώς ο έλεγχος της ρύπανσης συνήθως συνδέεται με αυξημένο κόστος, οι επιχειρήσεις δεν θα εμπλακούν σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και εάν σχετική νομοθεσία τους επιβληθεί.

Κατά τη δεκαετία του 1980 και για την αντιμετώπιση σύνθετων περιβαλλοντικών ζητημάτων οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες και οι ΗΠΑ ανέπτυξαν μια νέα μορφή εργαλείων περιβαλλοντικής πολιτικής που στηρίζονταν στις δυνάμεις της αγοράς και της οικονομίας. Με τα συγκεκριμένα εργαλεία το κράτος ορίζει ένα συγκεκριμένο επίπεδο περιβαλλοντικής ποιότητας και οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τον τρόπο για να πετύχουν το δεδομένο επίπεδο επίδοσης που θα διασφαλίσει την ποιότητα του περιβάλλοντος, ευελιξία που κάνει τη συγκεκριμένη μορφή περιβαλλοντικής πολιτικής αποτελεσματικότερη των κανονιστικών ρυθμίσεων 'διαταγών και ελέγχου'. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οικονομικών εργαλείων είναι οι μεταβιβάσιμες άδειες εκπομπής ρύπων, όπου ο νομοθέτης θέτει μια συγκεκριμένη ποσότητα επιτρεπόμενης ρύπανσης και με τη μορφή αδειών δίνει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να εμπορεύονται μεταξύ τους το δικαίωμα να ρυπαίνουν. Συνεπώς, επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν υψηλό κόστος εγκατάστασης εξοπλισμού περιορισμού της ρύπανσης έχουν την επιλογή να αγοράσουν άδειες εκπομπών από άλλες επιχειρήσεις που μπορούν να ελέγξουν τη ρύπανση που προκαλούν χρησιμοποιώντας πιο φτηνά (και ίσως πιο καινοτόμα) μέσα.

Τα οικονομικά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής είναι λιγότερο γραφειοκρατικά, ευκολότερα στην εφαρμογή και μπορούν να φέρουν έσοδα στο κράτος. Ωστόσο, έχουν επικριθεί για την αρνητική τους επίδραση στην ανταγωνιστικότητα αλλά και στην απόδοση αγοραίας τιμής σε μια περιβαλλοντική λειτουργία.

Από τη δεκαετία του 1990 εργαλεία εθελοντικού χαρακτήρα έκαναν την εμφάνισή τους στο σχεδιασμό περιβαλλοντικής πολιτικής. Οι εθελοντικές συμφωνίες και οι κώδικες πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης αποτελούν τις πιο σημαντικές κατηγορίες εθελοντικών εργαλείων. Μια εθελοντική συμφωνία εκφράζει το αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης μεταξύ ενός ρυπαντή (επιχειρηματικής δραστηριότητας) και του νομοθέτη (κράτους) με την επιχείρηση να πρέπει να ελαττώσει τη ρύπανση που προκαλεί εντός ενός κοινά προσδιορισμένου χρονικού διαστήματος. Παραδείγματα από κώδικες πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι το πρότυπο ISO14001 και ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός EMAS που έχουν εθελοντικό χαρακτήρα και απαιτούν τη διαρκή μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης. Αν και δεν προδιαγράφουν συγκεκριμένα ποσοτικά επίπεδα περιβαλλοντικής επίδοσης, οι επιχειρήσεις πρέπει διαχρονικά να βελτιώνουν την επίδοση πετυχαίνοντας τους στόχους που οι ίδιες θέτουν. Δυο επιχειρήσεις, δηλαδή, μπορεί να συμμορφώνονται στο ίδιο πρότυπο αλλά η επίδοση τους να διαφέρει σημαντικά. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του εσωτερικού ελέγχου επιτυγχάνεται η συμμόρφωση στους στόχους που έχουν τεθεί από την επιχείρηση, ενώ με την εφαρμογή ελάχιστων απαιτήσεων για τη συμμόρφωση στον κώδικα/πρότυπο, που εκφράζονται με την τήρηση της νομοθεσίας, αποτελούν ένα καλό εναρκτήριο σημείο για τη βελτίωση της επίδοσης.

Ο ρόλος του κράτους έχει αλλάξει μέσα στις δεκαετίες: ενώ αρχικά εισήγαγε και επέβαλλε διαφόρων τύπων περιβαλλοντικές κανονιστικές ρυθμίσεις, πλέον καλείται να υποστηρίξει και προωθήσει εργαλεία εθελοντικού χαρακτήρα. Τα εθελοντικά εργαλεία μπορούν δυνητικά να ενσωματώσουν περιβαλλοντικά θέματα στη λειτουργία της αγοράς και να πετύχουν καλύτερη κατανομή πόρων και περιβαλλοντική επίδοση. Ωστόσο, για να συμβεί κάτι τέτοιο απαραίτητη είναι η ύπαρξη επαρκούς ζήτησης για 'πράσινα' προϊόντα και ο ρόλος των καταναλωτών σε αυτό είναι δραστικός.

Καταναλωτές

Τα τελευταία 50 χρόνια ο παγκόσμιος πληθυσμός έχει αυξηθεί από 3 δις σε πάνω από 6 δις με διαρκείς αυξητικές τάσεις κάτι που συνεπάγεται ανοδικά επίπεδα παραγωγής αλλά και κατανάλωσης για να καλυφθούν οι ανάγκες του. Οι τάσεις αυτές οδηγούν σε αντίστοιχη μεγέθυνση των επιπέδων ρύπανσης και παρά τις προσπάθειες για λιγότερο ρυπογόνες παραγωγικές διαδικασίες και αποτελεσματικότερη χρήση πόρων/ενέργειας και διαχείρισης αποβλήτων οι πιέσεις στο περιβάλλον ενισχύονται λόγω της ζήτησης για υψηλότερο βιοτικό επίπεδο βασισμένο στα δυτικά πρότυπα κατανάλωσης και διαβίωσης.

Ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων των καταναλωτών για προϊόντα φιλικότερα προς το περιβάλλον έχει χαρακτηριστεί από τους ερευνητές ως ιδιαίτερα σύνθετος και πολύπλοκος. Για παράδειγμα, αν και η αγορά βιολογικών προϊόντων (που θεωρούνται *τόσο* 'πράσινα' *όσο και* δυνητικώς ευεργετικά για την υγεία) αναπτύσσεται διαχρονικά, στα 'πράσινα' προϊόντα

που έχουν μόνο περιβαλλοντική διάσταση (και όχι άμεση επίπτωση στην υγεία τους) οι καταναλωτές παρουσιάζονται διστακτικοί να τα προτιμήσουν. Δηλαδή το καταναλωτικό κοινό φαίνεται να προτιμά να πληρώσει παραπάνω για 'πράσινα' αγαθά που έχουν άμεσες οφέλη στην ιδιωτική του υγεία και ποιότητα ζωής παρά για προϊόντα με περιβαλλοντικές ιδιότητες που δεν τον ωφελούν άμεσα – δηλ. για προϊόντα με μακροπρόθεσμα οφέλη και όχι απαραίτητα για την περιοχή/χώρα όπου ζει ή την παρούσα γενιά.

Κάτι τέτοιο αποτελεί και εμπόδιο για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να επενδύσουν στην παραγωγή 'πράσινων' προϊόντων. Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις ενός προϊόντος καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του (σχεδιασμός, παραγωγή, συσκευασία, χρήση και τελική διάθεση) καθώς κάθε στάδιο ενέχει ευκαιρίες όχι μόνο να προστατευτεί το περιβάλλον αλλά και να επωφεληθεί η επιχείρηση από τις θετικές στάσεις/αντιλήψεις των καταναλωτών για την περιβαλλοντική προστασία. Επιπλέον, έχει επισημανθεί ότι οι στρατηγικές προώθησης των 'πράσινων' προϊόντων πρέπει να στοχεύουν προς τους πιο περιβαλλοντικά 'ανήσυχους' καταναλωτές που έχουν σκιαγραφηθεί ως ηλικιακά νεότεροι και πιο με συγκριτικά υψηλότερο εισόδημα. Ομοίως, τα 'πράσινα' προϊόντα δεν είναι πάντοτε πιο ακριβά καθώς σε πολλές περιπτώσεις μειώνουν την ποσότητα πρώτων υλών/ εισροών που χρειάζονται για να παραχθούν αλλά και τα συναφή απόβλητα/κατάλοιπα της παραγωγικής διαδικασίας. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις που είναι ακριβότερα, είναι κατά κύριο λόγο γιατί τα 'πράσινα' αγαθά τείνουν να ενσωματώνουν τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις της παραγωγικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια τα συγκεκριμένα προϊόντα δεν είναι ασυνήθιστα ακριβά αλλά τα συμβατικά προϊόντα είναι μη ρεαλιστικώς φθηνότερα καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τον παράγοντα περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, μια αποτελεσματική προσέγγιση στην προώθηση των 'πράσινων' προϊόντων στο καταναλωτικό κοινό θα ήταν η επισήμανση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης που προκαλούν τα συμβατικά προϊόντα, αναδεικνύοντας έτσι τα οφέλη των πρώτων – χτίζοντας δηλ. γύρω από το ερώτημα 'θέλετε να αγοράζετε προϊόντα που είναι φθηνά επειδή επιβαρύνουν το περιβάλλον;' και όχι βάσει του ερωτήματος 'πόσο παραπάνω θα ήσασταν διατεθειμένοι να πληρώσετε για να αγοράσετε 'πράσινα' προϊόντα;'.

Στη διαμόρφωση των καταναλωτικών αποφάσεων έχει προταθεί η προσέγγιση της ενημέρωσης για το περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται με το δεδομένο 'πράσινο' προϊόν (γνώση), την δημιουργία προϋποθέσεων συμβολής στην λύση του προβλήματος (θέληση), και τέλος, στη ανάληψη δράσης μέσω της διαμόρφωσης νέας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς με άξονα την 'πράσινη' κατανάλωση. Οι καταναλωτές μπορούν να συμβάλλουν δραστικά στην αντιμετώπιση τη περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Με την άσκηση πίεσης στους κρατικούς μηχανισμούς ώστε ασκηθεί αυστηρότερος έλεγχος και αποτελεσματικότερα μέτρα ώστε η επιχειρηματική δραστηριότητα να λάβει σοβαρότερα υπόψη της την περιβαλλοντική ρύπανση. Μέσω της συμμετοχής τους σε ΜΚΟ οι

καταναλωτές να πιέσουν τις επιχειρήσεις να περιορίσουν την περιβαλλοντική τους επίπτωσή.

Ωστόσο, για να συμβεί κάτι τέτοιο πρέπει να ικανοποιούνται δυο βασικές προϋποθέσεις: Πρώτον, οι καταναλωτές πρέπει να τοποθετούν τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των προϊόντων ψηλά στους παράγοντες που διαμορφώνουν τις προτιμήσεις τους. Δεύτερον, θα πρέπει να είναι πρόθυμοι να αναπροσαρμόσουν τα πρότυπα κατανάλωσής τους από υψηλές ποσότητες προϊόντων σε προϊόντα υψηλής ποιότητας που μπορεί να κοστίζουν περισσότερο αλλά έχουν μεγαλύτερα οφέλη τόσο ιδιωτικά όσο και ευρύτερα.

6.3 • *Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Ευκαιρίες και κίνδυνοι*

Διορατικοί επιχειρηματίες ανά τον κόσμο έχουν ήδη εντοπίσει μια σειρά από ευκαιρίες που απορρέουν από τη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης. Το Σχήμα 6.1 αποτυπώνει τα οφέλη της στροφής προς την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Θεωρώντας ότι η συμμόρφωση στο νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο για το περιβάλλον αποτελεί το σημείο έναρξης των ωφελειών που κερδίζει μια πράσινη επιχείρηση, τα επιμέρους στάδια των ευκαιριών που μπορεί να γίνουν αντικείμενο επωφελούς εκμετάλλευσης από μια επιχείρηση είναι:

α) Άμεσα οφέλη στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης: μείωση κόστους και άλλα άμεσα (χρηματο)οικονομικά οφέλη
β) Έμμεσα οφέλη στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης: προσέλκυση και διατήρηση ποιοτικού εργατικού δυναμικού – διαμόρφωση ισχυρής οργανωσιακής κουλτούρας/ομαδικού πνεύματος
γ) Διαφοροποίηση στην αγορά που δραστηριοποιείται η επιχείρηση
δ) Εκμετάλλευση νέων και αναδυόμενων αγορών

►**Σχήμα 6.1:** Πυραμίδα ευκαιριών από την προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας

Τα άμεσα οφέλη που εντοπίζει σε πρώτο στάδιο μια πράσινη επιχείρηση αφορούν τη μείωση λειτουργικού κόστους μέσω εξοικονόμησης πόρων, τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και τη μείωση αποβλήτων. Μάλιστα το πλήρες κόστος των αποβλήτων (είτε αυτά είναι παραπροϊόντα από την παραγωγή, ενεργειακές απώλειες ή υγρά απόβλητα) μπορεί να είναι 10 έως 30 φορές το κόστος τελικής διάθεσης ενός αποβλήτου. Όλες οι εξοικονομήσεις που προέρχονται από το πρασίνισμα της επιχείρησης έχουν θετική επίπτωση στο περιθώριο κέρδους του οργανισμού. Αν για παράδειγμα το περιθώριο κέρδους μιας επιχείρησης είναι 25%, κάθε 1€ που εξοικονομείται από τη διαχείριση πόρων και αποβλήτων αντιστοιχεί σε 4€ νέες πωλήσεις.

Το πρασίνισμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας αυξάνει τη συνολική αξία της επιχείρησης. Έχοντας, για παράδειγμα, παραγωγικές εγκαταστάσεις που έχουν χαμηλές εκπομπές CO_2 ή υψηλής ενεργειακής απόδοσης, θα συμβάλλουν στην υψηλότερη συνολική λογιστική αποτίμηση της αξίας της επιχείρησης σε σύγκριση με μια συμβατική επιχείρηση. Επιπλέον, μειώνεται η πιθανότητα παραβίασης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και τα συνεπαγόμενα πρόστιμα ή άλλες κυρώσεις που μπορεί να επιβληθούν, κάτι που δημιουργεί επιπλέον έμμεσα οφέλη στα οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης.

Άλλα έμμεσα οφέλη εντοπίζονται στην προσέλκυση και διατήρηση ανθρώπινου δυναμικού. Είναι ευνόητο ότι ένας εργαζόμενος προτιμά να εργάζεται σε μια επιχείρηση που είναι περιβαλλοντικά υπεύθυνη και ομοίως υποψήφιοι για μια θέση εργασίας με όλες τις άλλες παραμέτρους όμοιες θα

προτιμήσουν να εργαστούν σε ένα οργανισμό που διαχειρίζεται με συνέπεια την επίπτωσή του στο περιβάλλον. Μάλιστα έχει επισημανθεί ότι εταιρείες που εφαρμόζουν πράσινες πολιτικές και συστηματικές πρακτικές περιβαλλοντικής υπευθυνότητας απολαμβάνουν υψηλότερη παραγωγικότητα εργασίας με όλα τα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από αυτή.

Πέρα όμως από τα χρηματοοικονομικά και οργανωσιακά οφέλη, οι πιο ουσιαστικές ευκαιρίες που δίνει το πρασίνισμα μιας επιχείρησης είναι η ώθηση στην ονομασία που αναγνωρίζουμε ότι ανήκει και ταιριάζει σε ένα οργανισμό ή σε ένα προϊόν (αυτό που στη βιβλιογραφία καλείται 'branding') αλλά και η διαφοροποίηση των προσφερομένων προϊόντων και υπηρεσιών έναντι των υπολοίπων, συμβατικών, αγαθών. Αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο σε επιχειρήσεις του τριτογενή τομέα όπου το κόστος πρώτων υλών, αποβλήτων και νερού συνήθως αποτελούν μικρό μέρος του λειτουργικού κόστους. Οι πράσινες επιχειρήσεις τείνουν να χαίρουν μεγαλύτερη εκτίμησης και εμπιστοσύνης στην αγορά, προσελκύουν περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένους πελάτες και να κερδίζουν δημόσιους και ιδιωτικούς διαγωνισμούς ανάθεσης έργων. Μάλιστα η παγκόσμια αγορά πράσινων – περιβαλλοντικά φιλικών προϊόντων και υπηρεσιών εκτιμήθηκε σε 3,8 τρις € κατά την περίοδο 2007-2008 με προοπτικές αύξησης σε 5,4 τρις € μέχρι το 2015. Σε ένα ραγδαία αυξανόμενο κλάδο η στροφή την παραγωγή πράσινων προϊόντων μπορεί να προσδώσει στην επιχειρηματική δραστηριότητα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, που αν και δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί με σχετική ασφάλεια (όπως τα άμεσα οικονομικά οφέλη) ενέχει καθοριστικές ευκαιρίες ανάπτυξης για μια επιχείρηση.

Η θεσμική μετάβαση προς μια οικονομία χαμηλής έντασης άνθρακα (low carbon economy) και σταδιακής απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη νέων αγορών. Τα υβριδικά οχήματα, τα εναλλακτικά καύσιμα, τα συστήματα παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αλλά τα σύγχρονα συστήματα μόνωσης κτιρίων αποτελούν ενδεικτικά τέτοιες νέες αγορές. Οι αλυσίδες παραγωγής τέτοιων κλάδων βρίσκονται ακόμα σε εμβρυικό στάδιο και υπάρχουν αναρίθμητες ευκαιρίες επιχειρηματικής ανάπτυξης. Ως παράδειγμα μπορούν να παρουσιαστούν τα υβριδικά-ηλεκτρικά αυτοκίνητα που δημιουργούν αγορές για το σχεδιασμό τέτοιων οχημάτων, την κατασκευή ανταλλακτικών-εξαρτημάτων για το συγκεκριμένο τύπο μέσου μετακίνησης, τη συντήρηση και βελτίωση τους, την ενεργειακή τους επάρκεια (μπαταρίες-φόρτιση), για υπηρεσίες ενοικίασής τους, ακόμα και για την διαχείριση τους μετά το πέρας της χρήσιμης ζωής τους (βλ. ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση υλικών, διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων).

Ωστόσο η μετάβαση προς την πράσινη επιχειρηματικότητα και την περιβαλλοντικά υπεύθυνη οικονομική δραστηριότητα αναπόφευκτα ενέχει και εν δυνάμει κινδύνους που μπορεί να οδηγήσουν το όλο επιχειρηματικό εγχείρημα σε αποτυχία. Βασικός εσωτερικό κίνδυνος είναι η αποσύνδεση των οικονομικών αποτελεσμάτων από τις περιβαλλοντικές δράσεις της

επιχείρησης. Σε κάθε περίπτωση ο σχεδιασμός και οι πρακτικές που σχεδιάζονται και υλοποιούνται για το πρασίνισμα μια επιχειρηματικής δραστηριότητας δεν πρέπει να ξεπερνούν την ικανότητα της τελευταίας να είναι οικονομικά αποτελεσματική, δηλ. κερδοφόρα. Υπερεκτιμώντας την οικονομική βιωσιμότητα της επιχείρησης εστιάζοντας υπερβολικά σε επενδύσεις φιλοπεριβαλλοντικής λειτουργίας και παραγωγής μπορεί να οδηγήσει σε ζημιές ή ακόμα χειρότερα σε παύση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τρεις βασικοί εξωτερικοί κίνδυνοι αφορούν: α) τη μη ρεαλιστική/ορθολογική διερεύνηση και αξιολόγηση των αναδυόμενων, πράσινων, αγορών, β) την επένδυση σε τεχνολογίες ή/και πράσινες πρακτικές που δεν έχουν 'ωριμάσει' ή δοκιμαστεί μέσα στο χρόνο και γ) οι επικρίσεις σε βάρος της επιχείρησης όταν αυτή επιχειρεί να προβάλλει μια φιλοπεριβαλλοντική δημόσια εικόνα και η οποία απέχει σημαντικά από την πραγματικότητα και τις πρακτικές που ο οργανισμός ακολουθεί (γνωστό ως φαινόμενο 'greenwash').

Οι περισσότερες πράσινες αγορές αγαθών και υπηρεσιών είναι ακόμα υπό διαμόρφωση και το ποσοστό των καταναλωτών που είναι πρόθυμοι να τα αγοράσουν (έστω και ακριβότερα) είναι ακόμα συγκριτικά μικρότερο. Για τους λόγους αυτούς η ποιότητα των πράσινων προϊόντων θα πρέπει να είναι εφάμιλλη ή υψηλότερη των συμβατικών προϊόντων. Η παραγωγή του πράσινου προϊόντος θα πρέπει να μην είναι αυτοσκοπός όταν η ποιότητα του ή η τιμή δεν μπορεί να ανταγωνιστεί το αντίστοιχο συμβατικό προϊόν. Για παράδειγμα, η Procter & Gamble τη δεκαετία του 1990 λάνσαρε μια σειρά πράσινων προϊόντων η οποία απέτυχε εμπορικά γιατί οι καταναλωτές τα αντιμετώπισαν ως υποδεέστερα των συμβατικών.
Μάλιστα, οι μέθοδοι σχεδιασμού πράσινων προϊόντων χρειάζονται ένα δεδομένο χρονικό διάστημα ανάπτυξης, προσαρμογής και δοκιμών ώστε οι τεχνολογίες και πρακτικές που θα αναπτυχθούν να 'ωριμάσουν' και να περάσουν σε μεγάλης κλίμακας παραγωγή. Η επένδυση σε ημιτελείς πράσινες τεχνολογίες και πρακτικές που δεν είναι έτοιμες να εφαρμοστούν στη μαζική παραγωγή είναι ένα συχνό λάθος που εντοπίζεται στον κλάδο της πράσινης επιχειρηματικότητας, ένας εν δυνάμει κίνδυνος που μπορεί οδηγήσει σε αποτυχία το όλο εγχείρημα.

Επιπλέον, ένα σημαντικό στοιχείο για την επιτυχημένη πορεία στην αγορά ενός προϊόντος που χαρακτηρίζεται περιβαλλοντικά φιλικό είναι να ακολουθούνται συναφείς υπεύθυνες πρακτικές καθ' όλη τη διαδικασία/αλυσίδα παραγωγής του. Όταν σε όλα τα στάδια παραγωγής ενός προϊόντος δεν ακολουθούνται περιβαλλοντικά υπεύθυνες πρακτικές τότε αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί απόλυτα ως πράσινο. Για παράδειγμα ένα πλυντήριο που κατά τη λειτουργία του καταναλώνει μικρή ποσότητα νερού αλλά και πωλείται από μια εμπορική επιχείρηση που ακολουθεί πράσινες πρακτικές δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πράσινο αν κατά τα αρχικά στάδια της αλυσίδας παραγωγής του χρησιμοποιήθηκαν

πλεονάζουσες ποσότητες 'συμβατικής' ενέργειας ή παράχθηκαν μεγάλες ποσότητες από απόβλητα που δεν διαχειρίστηκαν καταλλήλως.

Τέλος, ένας καθοριστικός κίνδυνος που μπορεί να πλήξει ανεπανόρθωτα την πράσινη επιχειρηματικότητα είναι η υπέρμετρη έμφαση στο φιλοπεριβαλλοντικό προφίλ του οργανισμού ή τις πράσινες ιδιότητες του παραγόμενου προϊόντος/υπηρεσίας όταν οι σχετικοί ισχυρισμοί δεν είναι 100% αληθείς ή ακριβείς. Καταναλωτικές οργανώσεις, μέσα ενημέρωσης και δημοσιογράφοι, ΜΚΟ έχουν επικρίνει την στάση επιχειρήσεων που προβάλλουν ανίσχυρα περιβαλλοντικά 'διαπιστευτήρια', κάτι που οδηγεί μεγάλη μάζα των καταναλωτών να αντιμετωπίζει την αγορά πράσινων προϊόντων και την πράσινη επιχειρηματικότητα με σκεπτικισμό. Ομοίως, κρατικοί φορείς έχουν επιβάλλει κυρώσεις σε επιχειρήσεις που πρόβαλλαν παραπλανητικές, ανεπαρκείς, ανακριβείς ή ακόμα και ψευδείς πληροφορίες για την περιβαλλοντική τους υπευθυνότητα.

Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της αυτοκινητοβιομηχανίας Lexus της οποίας το υβριδικό SUV που λάνσαρε στην βρετανική αγορά το 2009 διαφημιζόταν ως λύση στο παγκόσμιο περιβαλλοντικό πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης καθώς οι εκπομπές ανέρχονταν σε 192g/km CO_2, σημαντικά μεν χαμηλότερες από αντίστοιχά μοντέλα ανταγωνιστών με 302g/km CO_2, αλλά και υψηλότερες από το μέσο όρο που ισχύει για τα οχήματα που κυκλοφορούν στην Ευρώπη (158g/km CO_2). Ως αποτέλεσμα, η αρμόδια αρχή απαγόρευσε στην εταιρεία να χρησιμοποιεί δημόσια τέτοιους ισχυρισμούς. Ομοίως, πιο πρόσφατα, η BMW αναγκάστηκε να αποσύρει το χαρακτηρισμό 'φιλικό προς το περιβάλλον' από ανάλογο υβριδικό μοντέλο της που εξέπεμπε 231g/km CO_2 - σχεδόν διπλάσιο από τους στόχους της ΕΕ. Και ενώ οι επιπτώσεις για τέτοιες επιχειρήσεις-κολοσσούς από τέτοιες πρακτικές είναι παροδικές έως αμελητέες, σε μια μικρή επιχείρηση μπορούν να πλήξουν δραστικά τη φήμη και πελατεία της και να την οδηγήσουν σε μαρασμό.

6.4 • *Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης*

Ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ) παρέχει σε ένα επιχειρηματικό οργανισμό το πλαίσιο για την αναγνώριση, αξιολόγηση, διαχείριση και βελτίωση της περιβαλλοντικής του επίδοσης. Επιτρέπει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την περιβαλλοντική επίδοση και διασφαλίζει ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα καταρχάς συμμορφώνεται με το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο και τη νομοθεσία.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που ωθούν μια επιχείρηση να υλοποιήσει ένα ΣΠΔ, μεταξύ των οποίων:

- Πιέσεις από δημόσιους εποπτικούς φορείς, χρηματοδοτικούς φορείς, πελάτες/καταναλωτές,
- Για την ασφαλέστερη συμμόρφωση με τους υπάρχοντες αλλά και μελλοντικούς (αλλά αναμενόμενους) περιβαλλοντικούς νόμους,
- Για τη μείωση του συνόλου των αποβλήτων,
- Περιβαλλοντικές ανησυχίες/ηθικά κίνητρα προστασίας του τοπικού αλλά και παγκόσμιου φυσικού πλούτου,
- Βελτίωση δημόσιας εικόνας της επιχείρησης/ σχέσεων με τους κοινωνικούς της εταίρους.

Αν και πολλοί επιχειρηματικοί οργανισμοί εφάρμοζαν άτυπα συστήματα διαχείρισης περιβάλλοντος για μια σειρά ετών, η προτυποποιημένη μορφή ΣΠΔ πρωτοπαρουσιάστηκε το 1992 από το Βρετανικό Ινστιτούτο Προτύπων (BSI) με το BS7750 πρότυπο περιβαλλοντικής διαχείρισης. Το BS7750 συνέβαλλε στο σχεδιασμό και την κατάρτιση των αντίστοιχων προτύπων ΣΠΔ του Παγκόσμιου Οργανισμού Προτύπων (ISO), ISO14000. Η 'οικογένεια' προτύπων ISO14000 αποτελεί σήμερα την *de facto* προσέγγιση στα προτυποποιημένα ΣΠΔ, Η 'οικογένεια' προτύπων ISO14000 ακολουθεί τη 'φιλοσοφία' της σειράς προτύπων διασφάλισης ποιότητας ISO9000 και καλύπτει θέματα όπως τα ακόλουθα:

- Συστήματα περιβαλλοντικής
- Διενέργεια περιβαλλοντικού ελέγχου (auditing)
- Αξιολόγηση περιβαλλοντικής επίδοσης
- Περιβαλλοντική σήμανση (labelling)
- Ανάλυση κύκλου ζωής προϊόντων Life-cycle assessment
- Περιβαλλοντικά θέματα σε πρότυπα διασφάλισης προϊόντων

Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες προσεγγίσεις με σχετικό ποσοστό διείσδυσης στην επιχειρηματική κοινότητα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση μεγάλη αποδοχή έχει ο Κανονισμός EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) που δημιουργήθηκε το 1995 (και έκτοτε έχει αναθεωρηθεί δυο φορές) και θεωρείτε πιο απαιτητικό από το αντίστοιχο του οργανισμού ISO, το ISO14001, με το τελευταίο να θεωρείται συχνά ως 'προθάλαμος' για την εφαρμογή του ευρωπαϊκού προτύπου. Βασική διαφορά του EMAS η δέσμευση της επιχείρησης για βελτίωση της καθαυτής περιβαλλοντικής επίδοσης του οργανισμού (ενώ το ISO14001 εστιάζει στην επίδοση του ΣΠΔ), στη διάθεση πληροφοριών περιβαλλοντικής επίδοσης με τη μορφή μιας δημόσια διαθέσιμης περιβαλλοντικής δήλωση και η προαγωγή και ενεργή προώθηση διαλόγου με τους διάφορους κοινωνικούς εταίρους που είτε επηρεάζουν την λειτουργία της επιχείρησης, είτε έχουν άμεσο ή έμμεσο ενδιαφέρον για τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις.

Η υιοθέτηση και υλοποίηση ενός ΣΠΔ έχει καθαρά εθελοντικό χαρακτήρα, δηλαδή δεν υπάρχουν κανονιστικές ρυθμίσεις που να υποχρεώνουν την επιχείρηση να ακολουθήσει ένα τέτοιο διαχειριστικό σύστημα. Όμως, με τα περιβαλλοντικά ζητήματα να λαμβάνουν εξέχουσα σημασία, οι δυνάμεις της

αγοράς, όπως αυτές εκφράζονται σε δημόσιους και ιδιωτικούς διαγωνισμούς ανάθεσης έργων αλλά και στις συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων (επιχειρήσεις-προμηθευτές και επιχειρήσεις-πελάτες), τα έχουν άτυπα επιβάλλει στην επιχειρηματική κοινότητα.

Το κάθε πρότυπο ΣΠΔ χρησιμοποιεί διαφορετική ορολογία, ωστόσο όλα χρησιμοποιούν ως βάση τους ορισμούς του ISO 14001, με τους βασικότερους ορισμούς των εννοιών που απαντώνται σε ένα ΣΠΔ να παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

►**Πίνακας 6.2:** Ορισμοί εννοιών προτύπων

Περιβαλλοντική πλευρά	Κάθε διάσταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας που μπορεί να έρθει σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον.
Περιβαλλοντική επίπτωση	Κάθε τμήμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας που μπορεί να συντελέσει σε μερική ή ολική μεταβολή της περιβαλλοντικής ποιότητας. Μια τέτοια μεταβολή μπορεί να είναι αρνητική ή επωφελής αλλά σίγουρα θα έχει μια ή περισσότερες συνέπειες στις βιοφυσικές λειτουργίες του περιβάλλοντος.
Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης	Μέρος του συνολικού συστήματος διαχείρισης μιας επιχείρησης που αναφέρεται στη δομή, το σχεδιασμό, τις πρακτικές, τις διαδικασίες και τους πόρους που είναι απαραίτητα για την αποτελεσματική υλοποίηση, παρακολούθηση και ανασκόπηση της ακολουθούμενης περιβαλλοντικής πολιτικής.
Περιβαλλοντική πολιτική	Μια δήλωση που αποτυπώνει τις γενικές αρχές που ακολουθεί και τις προθέσεις μιας επιχείρησης σε σχέση με την προαγωγή της περιβαλλοντικής της επίδοσης. Θα πρέπει να παρουσιάζει το πλαίσιο δράσης προς αυτή την κατεύθυνση με σκοπό τον προσδιορισμό περιβαλλοντικών σκοπών και στόχων.

Η περιβαλλοντική διαχείριση αποτελεί μια περιοδική διαδικασία με άξονα τη διαρκή βελτίωση. Το ISO14001 χρησιμοποιεί το μοντέλο που απεικονίζεται στο σχήμα 6.2 για να αποτυπώσει την προσέγγιση που προτείνει στην υλοποίηση ενός ΣΠΔ. Το ΣΠΔ αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα το οποίο πρέπει να ενσωματώνει διαχρονικά τεχνολογικές τάσεις και εξελίξεις αλλά, ταυτοχρόνως, μεταβολές στις στάσεις-αντιλήψεις και προσδοκίες των επιμέρους κοινωνικών εταίρων που επηρεάζουν την επιχείρηση.

►**Σχήμα 6.2:** ΣΠΔ και διαρκής βελτίωση

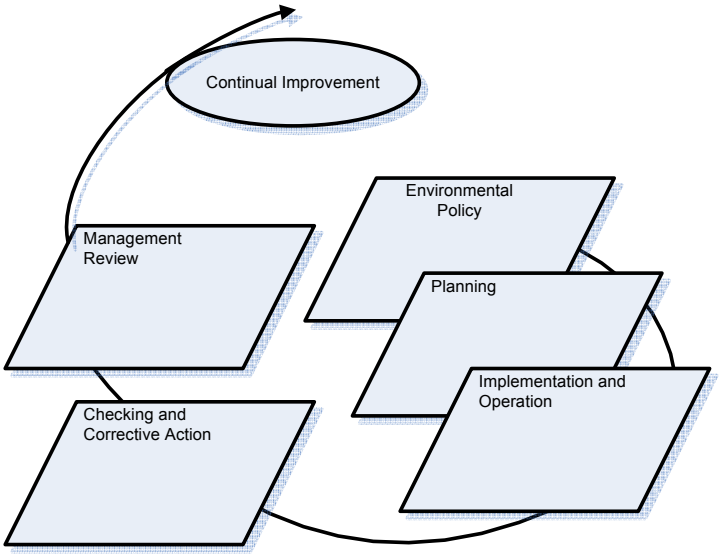

Ομοίως, στις ΗΠΑ η αρμόδια αρχή περιβαλλοντικής προστασίας (EPA) έχει υιοθετήσει ένα αντίστοιχο μοντέλο με κυριότερη αρχή αυτή της διαρκούς βελτίωσης (Σχήμα 6.3). Στην πλειονότητά τους και τα υπόλοιπα μοντέλα οργάνωσης ΣΠΔ δομούνται βάσει αυτή της απλής προσέγγισης.

►**Σχήμα 6.3:** Το μοντέλο Plan-Do-Check-Act της EPA

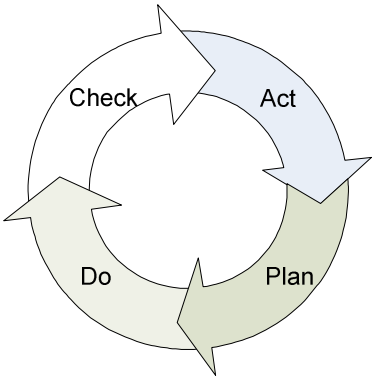

Ένα ΣΠΔ καλύπτει την αποτίμηση των περιβαλλοντικών πλευρών/διαστάσεων και επιπτώσεων που απορρέουν από την τις παραγωγικές διαδικασίες και τελικά προϊόντα-υπηρεσίες μιας επιχείρησης. Στο πλαίσιο αυτό, το ΣΠΔ τυπικά θα πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

- Την περιβαλλοντική πολιτική του οργανισμού
- Την αναγνώριση των σημαντικών περιβαλλοντικών πλευρών και επιπτώσεων της επιχείρησης
- Τους περιβαλλοντικούς σκοπούς και στόχους της επιχείρησης
- Τη στρατηγική υλοποίησης των περιβαλλοντικών στόχων που θα συμπεριλαμβανομένης και της σχετικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων των εργαζομένων
- Την πολιτική παρακολούθησης και ανασκόπησης του ΣΠΔ.

Η περιβαλλοντική πολιτική αποτελεί ένα καθοριστικής σημασίας έγγραφο που προσδιορίζει τη συνολική στρατηγική της επιχείρησης σε σχέση με το περιβάλλον. Θα πρέπει να είναι γραμμένη με σαφήνεια και να αναφέρει τις επιμέρους επιπτώσεις που έχει η παραγωγική διαδικασία του οργανισμού καθώς και τη δέσμευση της ανώτατης διοίκησης του οργανισμού προς την κατεύθυνση της ελαχιστοποίησης ή ακόμα και της εξάλειψης της συνεπαγόμενης περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Το ISO 14004 παρέχει πρακτική βοήθεια για τα επιμέρους θέματα που πρέπει να εκφράζονται στην περιβαλλοντική πολιτική, επισημαίνοντας, χωρίς να περιορίζεται, στα ακόλουθα:

- Συμμόρφωση με την τρέχουσα περιβαλλοντική νομοθεσία ή οποιεσδήποτε άλλες κανονιστικές απαιτήσεις που συνδέονται με τις περιβαλλοντικές πλευρές της επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Έλεγχος της ρύπανσης που προκύπτει από τις λειτουργίες της επιχείρησης.
- Η επίτευξη διαρκούς βελτίωσης διαμέσου της ανάπτυξης διαδικασιών αξιολόγησης της περιβαλλοντικής επίδοσης και σχετικών (κατά βάση ποσοτικών) δεικτών επίδοσης.
- Την ελαχιστοποίηση δραστικών ανεπιθύμητων επιπτώσεων που προκύπτουν από την διαχρονική ανάπτυξη του οργανισμού.
- Το σχεδιασμό προϊόντων και υπηρεσιών λαμβάνοντας υπόψη περιβαλλοντικές διαστάσεις στην παραγωγική διαδικασία
- Δέσμευση για υποδειγματική περιβαλλοντική διαχείριση συγκριτικά με άλλες αντίστοιχες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, η περιβαλλοντική πολιτική της επιχείρησης θα καθορίσει πραγματικά τον τρόπο και το βαθμό στον οποίο ο οργανισμός θα συμβάλλει στην περιβαλλοντική προστασία και τη διατήρηση ή/και βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας.

Στην ανάπτυξη ενός ΣΠΔ η επιχείρηση έχει τρεις επιλογές:

- ☞ Να εφαρμόσει ένα σύστημα που έχει αναπτύξει και διαμορφώσει η ίδια
- ☞ Να εφαρμόσει ένα σύστημα βάσει του ISO 14001 ή του EMAS και να αναζητήσει επίσημη πιστοποίηση του συστήματος από ανεξάρτητο, εξωτερικό φορέα πιστοποίησης.
- ☞ Να χρησιμοποιήσει τα πρότυπα αυτά ως πλαίσιο καθοδήγησης και να μην προχωρήσει σε διαδικασίες πιστοποίησης.

Σε κάθε περίπτωση πάντως υπάρχουν μια σειρά από κόστη για την επιχειρηματική δραστηριότητα που θα επιδιώξει το σχεδιασμό και ανάπτυξη ενός ΣΠΔ. Το κόστος εξαρτάται από το μέγεθος της επιχειρηματικής δραστηριότητας, τον κλάδο δραστηριοποίησης, την πολυπλοκότητα των παραγωγικών διαδικασιών. Τα οφέλη είναι πιο δύσκολο να εκτιμηθούν με σχετική ακρίβεια αλλά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν και το έμμεσο όφελος της περιβαλλοντικής προστασίας και διατήρησης της περιβαλλοντικής ποιότητας. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, τα οφέλη θα πρέπει να ξεπερνούν το συνολικό κόστος.

Το βασικότερο όφελος από ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό ΣΠΔ, όπως προαναφέρθηκε, είναι η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την επιχειρηματική δραστηριότητα. Αν και είναι η σημαντικότερή του συνεισφορά, δεν μπορεί να εκφραστεί απόλυτα σε όρους χρηματοοικονομικούς - κάτι που ίσως θα έπρεπε και να αποφεύγεται καθώς η αποτίμηση του περιβάλλοντος συχνά οδηγεί σε αστοχίες. Η βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης μπορεί να συμβάλλει σε μείωση του λειτουργικού κόστους που με τη σειρά της εν δυνάμει να επηρεάσει θετικά την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης, κάνοντάς τη πιο 'ελκυστικό' ανάδοχο ή συνεργάτη σε διαγωνισμούς ανάθεσης έργων ή συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων. Εισάγοντας νέες πρακτικές για τη μείωση των αποβλήτων ή/και την εξοικονόμηση ενέργειας μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη καινοτομιών. Η δέσμευση για νομοθετικής συμμόρφωσης που προϋποθέτει το ΣΠΔ ελαχιστοποιεί το περιθώριο επιβολής κυρώσεων ή χρηματικών προστίμων για περιβαλλοντικές παραβάσεις αλλά και συναφών δικαστικών αντιδικιών.

Η προαγωγή της δημόσιας εικόνας της επιχείρησης θεωρείται ως σημαντικός όφελος από την εφαρμογή και πιστοποίηση του ΣΠΔ. Καθώς ολοένα και περισσότεροι πολίτες γίνονται πιο ευαισθητοποιημένοι σε περιβαλλοντικά θέματα, προσδοκούν οι επιχειρήσεις που τους εξυπηρετούν και με τις οποίες συναλλάσσονται να λειτουργούν με περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο. Επενδυτές και δημόσιοι εποπτικοί φορείς επηρεάζονται θετικά από την ύπαρξη ενός ΣΠΔ, ενώ οι σχέσεις με την τοπική κοινωνία όπου η επιχείρηση είναι εγκατεστημένη και δραστηριοποιείται βελτιώνονται.

Τέλος, το αποτέλεσμα που έχει ένα ΣΠΔ στους εργαζομένους της επιχείρησης δεν πρέπει να αγνοείται. Αν η διοίκηση μια επιχείρησης επικοινωνήσει με επιτυχία το μήνυμα της χρηστής διαχείρισης πόρων και αποβλήτων και συμβάλλει στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των υπαλλήλων, τότε το ΣΠΔ μπορεί να έχει επίπτωση στο ηθικό του προσωπικού, την ικανοποίηση τους από την εργασίας τους και τον εργασιακό τους χώρο, τη βελτίωση της οργανωσιακής κουλτούρας της επιχείρησης και εν τέλει της παραγωγικότητας.

6.5 • *Πράσινη επιχειρηματικότητα για πιο βιώσιμη ανάπτυξη*

Οι φυσικοί πόροι δεν είναι ανεξάντλητοι και είναι πλέον ευρέως γνωστό ότι το περιβάλλον διέρχεται κρίση, με πιέσεις που ξεκίνησαν από την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης. Κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν κυριαρχήσει τις τελευταίες δεκαετίες στη δημόσια συζήτηση για την περιβαλλοντική προστασία: η κλιματική αλλαγή, η τρύπα του όζοντος, η όξινη βροχή, η ερημοποίηση, η απώλεια της βιοποικιλότητας, η μόλυνση των υδάτινων πόρων, η υπερεκμετάλλευση ανανεώσιμων πόρων όπως τα δάση ή τα αλιεύματα.

Τα στοιχεία συναφών ερευνών είναι χαρακτηριστικά: αν ο παγκόσμιος πληθυσμός ακολουθούσε τα πρότυπα διαβίωσης των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου, τότε θα χρειάζονταν τρεις πλανήτες σαν τη Γη για να καλυφθούν οι ανάγκες του. Αν πάλι ζούσαν ακολουθώντας τα καταναλωτικά πρότυπα του μέσου Αμερικανού θα χρειάζονταν πέντε! Με τις οικονομίες αναπτυσσόμενων χωρών όπως η Κίνα και η Ινδία να έχουν διαρκή ανοδική πορεία κρίνεται επιβεβλημένη η αλλαγή του μοντέλου επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης με το κριτήριο της βιωσιμότητας να είναι κυρίαρχο.

Σε καμία άλλη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας οι περιβαλλοντικές προκλήσεις δεν ήταν τόσο έντονες. Αν και η διαχρονική εξέλιξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας συνέβαλλε στην δημιουργία γνώσης και ικανοτήτων για πρωτοφανή οικονομική μεγέθυνση και (υλική) ευημερίας το περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι πιο έντονο από ποτέ. Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα βρισκόμαστε σε ένα σταυροδρόμι όπου το μέγεθος των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομίας έρχεται σε αντιδιαστολή με την ικανότητα του πλανήτη να ανταποκριθεί στις πιέσεις που δέχεται: είτε θα χρησιμοποιηθεί η σωρευμένη τεχνογνωσία για την αλλαγή του τρόπου αλληλεπίδρασής μας με το περιβάλλον ή το τελευταίο θα μεταβληθεί σε τέτοιο βαθμό που θα επηρεάσει δραστικά τη ζωή όλων μας.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, δηλ. το μοντέλο εκείνο ανάπτυξης που ικανοποιεί τις παρούσες ανθρώπινες ανάγκες χωρίς να επηρεάζει αρνητικά την ευημερία

και ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες, έχει προσδιοριστεί ως η αλληλεπίδραση τριών διαφορετικών αλλά ταυτόχρονα απόλυτα αλληλοεξαρτώμενων συστημάτων: του οικονομικού, του κοινωνικού και του περιβαλλοντικού. Η επιδίωξη της βιώσιμης ανάπτυξης προϋποθέτει την οικονομική αποτελεσματικότητα ταυτόχρονα με την κοινωνική ευθυδικία και την περιβαλλοντική προστασία και διατήρηση.

Μεταξύ των επιμέρους θεωρητικών προσεγγίσεων που έχουν προταθεί για να αποσαφηνίσουν την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι σημαντικό για τους σκοπούς του συγκεκριμένου κεφαλαίου να παρουσιαστεί το μοντέλο των έκκεντρων κύκλων για την αποτύπωση της σχέσης μεταξύ του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού συστήματος (Σχήμα 6.4). Το συγκεκριμένο σχηματοποιημένο μοντέλο αναδεικνύει τη βαθιά εξάρτηση της οικονομικής δραστηριότητας και της κοινωνικής ευημερίας από την κατάσταση του περιβάλλοντος. Αντικατοπτρίζει δε ότι οι οικονομικές δραστηριότητες θα πρέπει να διενεργούνται στα πλαίσια που θέτει ο κοινωνικός ιστός (όπως αυτά διαγράφονται από το υπάρχον σύστημα αξιών, βλ. δικαιοσύνη, αμεροληψία, ελευθερία, κλπ.), ταυτόχρονα όμως η οικονομική δραστηριότητα και κοινωνική ευημερία πρέπει να επιδιώκονται εντός των πεπερασμένων ορίων που έχουν τα βιοφυσικά συστήματα απαραίτητων για την ανθρώπινη επιβίωση τα απαραίτητα για την ανθρώπινη επιβίωση βιοφυσικών συστήματα του πλανήτη.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα, ως κύτταρο του οικονομικού συστήματος και της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, έχει δραστικό ρόλο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της χρηστής διαχείρισης του περιβάλλοντος. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι η νομοθεσία για το περιβάλλον αυξάνει σε πεδίο εφαρμογής (όπως και σε αριθμό διατάξεων/ρυθμίσεων) αλλά και τις πιέσεις ομάδων ενδιαφέροντος-καταναλωτών πάνω σε θέματα περιβαλλοντικής συνάφειας, τότε η μεμονωμένη επιχείρηση έχει σοβαρό κίνητρο να δραστηριοποιηθεί πιο ενεργά και να ενσωματώσει στη στρατηγική και τις πρακτικές της τον παράγοντα περιβάλλον.

Οι διεθνείς τάσεις της οικονομίας δείχνουν το δρόμο προς το 'πρασίνισμα' της επιχειρηματικότητας: το κόστος χρήσης πόρων αλλά και της διάθεσης/διαχείρισης των καταλοίπων (απορριμμάτων) της παραγωγικής διαδικασίας βαίνει αυξανόμενο με την εισαγωγή 'πράσινων' φόρων και την ταυτόχρονη διαχρονική σπανιότητα συγκεκριμένων πρώτων υλών (πόρων). Μια επιχειρηματική δραστηριότητα με περιθώριο κέρδους 25% για κάθε 1€ δαπάνης σε περιβαλλοντικά κόστη χρειάζεται να πραγματοποιήσει πωλήσεις τουλάχιστον 4€ για να αποφύγει της ζημιές. Είναι ευδιάκριτο από το απλό αυτό παράδειγμα ότι είναι πιο ρεαλιστική (και συχνά πιο εύκολη) η προσέγγιση περικοπής τους κόστους που σχετίζεται με το περιβάλλον συγκριτικά με την επίτευξη αύξησης των πωλήσεων.

►**Σχήμα 6.4:** Η σχέση αλληλεπίδρασης του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού συστήματος στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης

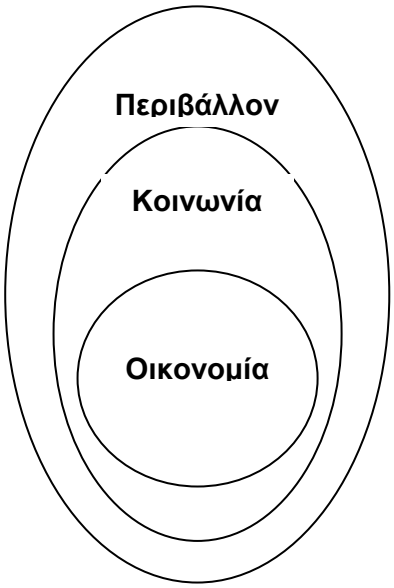

Βασικές συνιστώσες της υπεύθυνης περιβαλλοντικής διαχείρισης με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η αρχή της πρόληψης και η αρχή 'ο ρυπαίνων πληρώνει' που διατυπώθηκαν με σαφήνεια στη διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Ρίο ντε Τζανέϊρο, 1992).

Η αρχή της πρόληψης επισημαίνει ότι, με δεδομένο το υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας στην ακριβή πρόβλεψη της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, η πλέον συνετή προσέγγιση είναι η αποφυγή πολιτικών και πρακτικών που μπορεί να έχουν μη-βιώσιμα αποτελέσματα ή/και αρνητικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Η θεμελιώδης αυτή πρόταση θέτει τις ηθικές και πρακτικές βάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και προτείνει την ανάληψη δράσεων αντιμετώπισης της μόλυνσης ακόμα και αν δεν υπάρχουν αδιάσειστα επιστημονικά δεδομένα για το μέγεθος της επίπτωσης με απώτερο στόχο την έγκαιρη πρόληψη της περιβαλλοντικής υποβάθμισης-ζημιάς.

Η αρχή 'ο ρυπαίνων πληρώνει' όπως είναι ευνόητο υποδηλώνει ότι υπεύθυνος για μια δεδομένη περιβαλλοντική υποβάθμιση ή ζημιά είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που την προκάλεσε με τις δραστηριότητές του. Η συγκεκριμένη αρχή υπογραμμίζει τη δέσμευση που πρέπει διέπει οποιονδήποτε πραγματοποιεί εν δυνάμει περιβαλλοντικά επιβλαβείς οικονομικές δραστηριότητες να προνοεί για την αποκατάσταση του τοπικού περιβάλλοντος στην πρότερη μορφή του.

Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να ενσωματώνει τις συγκεκριμένες αρχές στο κανονιστικό πλαίσιό της για το περιβάλλον. Για παράδειγμα το 'καθήκον' περιβαλλοντικής προστασίας έχει αρχίσει να υιοθετείται στην νομοθεσία για την διαχείριση αποβλήτων, με τον παραγωγό αποβλήτων να είναι υποχρεωμένος εκ του νόμου να φροντίσει την ασφαλή τελική τους διάθεση. Ομοίως, νέοι ιδιοκτήτες εγκαταστάσεων και εκτάσεων με μολυσμένο έδαφος μπορούν να απαιτήσουν από τον προηγούμενο ιδιοκτήτη να πληρώσει το κόστος αποκατάστασης. Τέλος, η διευρυμένη ευθύνη των παραγωγών (Extended Producer Responsibility - EPR) προβλέπει ότι ο κατασκευαστής ενός προϊόντος φέρει σημαντικό βαθμό ευθύνης για τη διαχείριση του προϊόντος αφού παρέλθει ο χρήσιμος χρόνος ζωής του. Αυτοκίνητα και άλλα τροχοφόρα οχήματα, συσκευασίες καταναλωτικών προϊόντων, μπαταρίες ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά προϊόντα έχουν συμπεριληφθεί στις συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η σχέση αλληλεπίδρασης επιχειρηματικής δραστηριότητας και περιβάλλοντος στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης συχνά εκφράζεται με το μοντέλο της οικο-αποδοτικότητας (eco-efficiency) που συχνά ορίζεται και ως παραγωγικότητα ή αποδοτικότητα πόρων. Η οικο-αποδοτικότητα δηλώνει την επιδίωξη της κατά το δυνατόν μεγαλύτερης χρησιμότητας ανά μονάδα πρώτης ύλης ή φυσικού/ενεργειακού πόρου. Ένα συχνό μέτρο οικο-αποδοτικότητας είναι η κατανάλωση καυσίμου εκφρασμένη σε χλμ. ανά λίτρο. Ενώ τα χιλιομετρική απόσταση εκφράζει την χρησιμότητα, η μονάδα μέτρησης του λίτρου ουσιαστικά δηλώνει τον όγκο του καυσίμου που χρειάζεται για να επιτευχθεί αυτή η χρησιμότητα.
Η οικο-αποδοτικότητα αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Η χρησιμότητα του προϊόντος που προσφέρει η επιχείρηση είναι αυτό για το οποίο πληρώνουν οι καταναλωτές και οι πόροι που χρειάζονται για την παραγωγή του είναι ουσιαστικά το κόστος για να αποδοθεί αυτή η χρησιμότητα (π.χ. το κόστος του καυσίμου). Μια επιχειρηματική δραστηριότητα με συγκριτικά υψηλή οικο-αποδοτικότητα πετυχαίνει να είναι πιο κερδοφόρα και με χαμηλότερο κόστος (έναντι των ανταγωνιστών της) να παρέχει αγαθά με την ίδια ή μεγαλύτερη χρησιμότητα.
Ωστόσο, η επίτευξη αυξημένης οικο-αποδοτικότητας είναι κάτι που συνδέεται με τη βελτίωση της υπάρχουσας τεχνολογίας, η οποία είναι χρονοβόρα διαδικασία και με αβέβαια αποτελέσματα ως προς το κατά πόσο μπορεί να εφαρμοστεί στη μαζική παραγωγή. Το Toyota Prius για παράδειγμα παρουσιάζεται ως ένα αυτοκίνητο φιλικό προς το περιβάλλον, προηγμένης τεχνολογίας λειτουργικά, του οποίου η αποδοτικότητα καυσίμων δεν διαφέρει σημαντικά από ένα αντίστοιχο αυτοκίνητο που κινείται με diesel και αν και εκπέμπει λιγότερους αέριους ρύπους (περίπου το 66% CO_2 ενός συμβατικού αυτοκινήτου) απέχει πολύ από ένα ικανοποιητικό επίπεδο οικο-αποδοτικότητας.
Ένα επιπλέον πρόβλημα της οικο-αποδοτικότητας νέων προϊόντων είναι η μείωση ή/και αντιστάθμιση των οφελών που προσδοκούμε να λάβουμε από αυτά (φαινόμενο γνωστό και ως 'rebound effect'). Αυτό συμβαίνει όταν η

χρησιμοποίηση πράσινων προϊόντων, αντισταθμίζεται από την αυξανόμενη χρήση τους, δηλαδή, όταν το μικρότερο κόστος της ενέργειας/πόρων προσφέρει μεγαλύτερη οικονομική άνεση για αυξημένη κατανάλωση. Για παράδειγμα, έρευνες έχουν δείξει ότι οι λάμπες εξοικονόμησης τείνουν να αφήνονται περισσότερες ώρες αναμμένες από τις κοινές λάμπες και οι ιδιοκτήτες υβριδικών οχημάτων να διανύουν συγκριτικά μεγαλύτερες χιλιομετρικές αποστάσεις. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι για να έχει ουσιαστικά οφέλη η οικο-αποδοτικότητα ενός προϊόντος θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και η συχνότητα κατανάλωσής του.

Το Σχήμα 6.5 απεικονίζει ένα στοιχειώδες μοντέλο υλοποίησης μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας. Όλα τα βέλη που εισέρχονται και εξέρχονται αντιπροσωπεύουν κόστη και περιβαλλοντικές επιπτώσεις αντίστοιχα. Με το παραγόμενο προϊόν/υπηρεσία να αποτελεί την πηγή εισοδήματος για τον επιχειρηματία γίνεται φανερό ότι, καθώς ανέρχεται η παραγωγή, η ταυτόχρονη εξοικονόμηση πόρων και αποβλήτων (εισροών και εκροών) μπορεί συμβάλλει στην κερδοφορία.

►**Σχήμα 6.5:** Διαδικασία παραγωγής επιχειρηματικής δραστηριότητας και περιβαλλοντικές επιπτώσεις

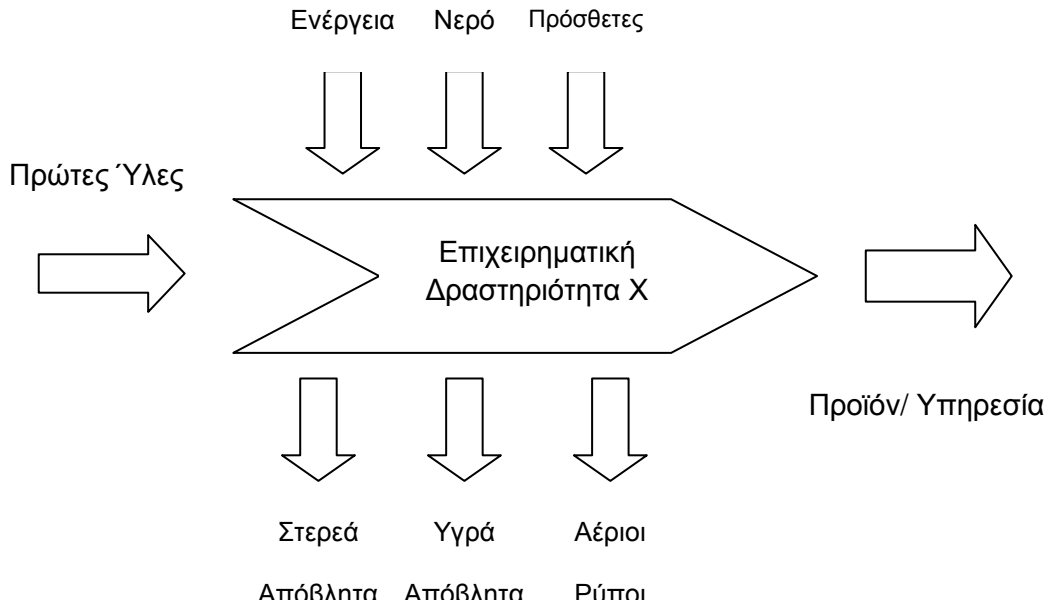

Το Σχήμα 6.6 παρουσιάζει πως ένας μεγάλος αριθμός επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αθροιστικά διαμορφώνει μια αλυσίδα παραγωγής. Πρωτογενείς επιχειρήσεις που αντλούν τις πρώτες ύλες τους από τη Γη τείνουν να είναι και οι πιο περιβαλλοντικά επιβλαβείς. Για παράδειγμα, η

εξόρυξη χαλκού προϋποθέτει την ανασκαφή πολλαπλάσιων ποσοτήτων εδάφους και αδρανών υλικών. Για 1 κιλό χαλκού αναλογούν 50-200 κιλά αποβλήτων και 50-100 MJ ενέργειας, αρκετής για να ανάψει 1 λάμπα 100 MW για περισσότερες από 10 ημέρες. Αυτός είναι και ο βασικότερος η ανακύκλωση αγαθών, των οποίων ο χρόνος ζωής τους έχει παρέλθει , είναι σημαντική – αντισταθμίζει τα πιο επιβαρυντικά για το περιβάλλον στάδια παραγωγής ενός προϊόντος.

Οι δευτερογενείς (μεταποιητικές) επιχειρηματικές δραστηριότητες τείνουν να είναι και αυτές δραστικά επιβαρυντικές για το περιβάλλον. Οι τριτογενείς (εμπόριο, υπηρεσίες) αν και έχουν τις λιγότερες επιπτώσεις αντιμετωπίζουν ένα σημαντικό πρόβλημα: με τη αύξηση της ζήτησης για πιο φιλικά προς το περιβάλλον αγαθά οι επιπτώσεις των προϊόντων/υπηρεσιών που εμπορεύονται-προσφέρουν βρίσκονται έξω από τη σφαίρα άμεσου ελέγχου τους. Αντιστρόφως, σε μια αλυσίδα παραγωγής που καθ' 'όλα τα στάδιά της ακολουθεί περιβαλλοντικά ήπιες πρακτικές, το τελικό προϊόν που πωλείται στον τελικό καταναλωτή μπορεί να χαρακτηριστεί με ασφάλεια 'πράσινο'.

►**Σχήμα 6.6:** Ο κύκλος ζωής ενός αγαθού

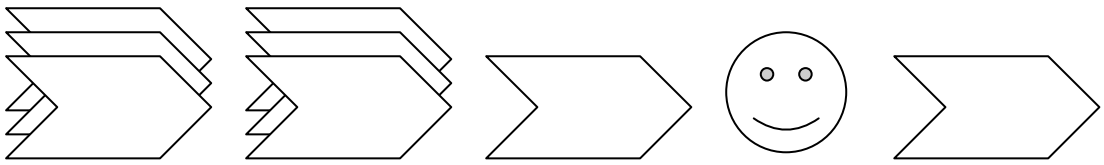

Πρωτογενής Παραγωγή | Μεταποίηση | Εμπορική Διάθεση | Κατανάλωση | Τελική Διάθεση Χρησ/νου Προϊόντος

Τα περιβαλλοντικά οφέλη και η οικο-αποδοτικότητα ενός προϊόντος μπορούν να εξεταστούν ως το άθροισμα των πράσινων πρακτικών που εφαρμόζονται στο κάθε επιμέρους στάδιο παραγωγής. Αν για παράδειγμα σε ένα προϊόν που στην αλυσίδα παραγωγής του χρειάζεται 10 στάδια για να ολοκληρωθεί, αν επιτευχθεί μια μείωση της τάξης του 20% στους πόρους που χρειάζονται σε κάθε στάδιο τότε αθροιστικά η εξοικονόμηση πόρων που θα πραγματοποιηθεί είναι περίπου 89%. Συνεπώς, εφαρμόζοντας μικρής κλίμακας και εύκολα υλοποιήσιμες πράσινες παρεμβάσεις σε κάθε βήμα της παραγωγικής αλυσίδας μπορούν να οδηγήσουν σε μια τελική αξιοσημείωτη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης.

Με στόχο η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης πιο λειτουργική, έχει επισημανθεί η μετατροπή του γραμμικού συστήματος παραγωγής του

σχήματος 6.6 σε κλειστό σύστημα, όπου οι επιμέρους δραστηριότητες στην αλυσίδα παραγωγής δε θεωρούνται απομονωμένες αλλά στενά αλληλένδετες. Σε ένα τέτοιο κλειστό σύστημα (Σχήμα 6.7) άχρηστα υλικά κάποιου φορέα μετατρέπονται σε πόρο κάποιου άλλου. Τα απόβλητα δηλαδή μιας παραγωγικής δραστηριότητας μετατρέπονται σε ένα σημαντικό πόρο κάποιας άλλης και υπό αυτό το πρίσμα καθίστανται οικονομικά συμφέρουσα η αξιοποίησή τους στην παραγωγή νέων αγαθών, ως εναλλακτικές πρώτες ύλες ή καύσιμα. Αυτή η αντίληψη της έχει σήμερα υιοθετηθεί από πολλές επιχειρήσεις σε όλο τον κόσμο στα πλαίσια της βιομηχανικής οικολογίας, μιας προσέγγισης διαχείρισης της ρύπανσης και περιορισμού της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που στηρίζεται στην ισορροπία της φύσης όπου η συνεργασία των ειδών οδηγεί σε μια αέναη μετατροπή των αποβλήτων σε ενέργεια και πρώτη ύλη.

►**Σχήμα 6.7:** Το κλειστό σύστημα παραγωγής

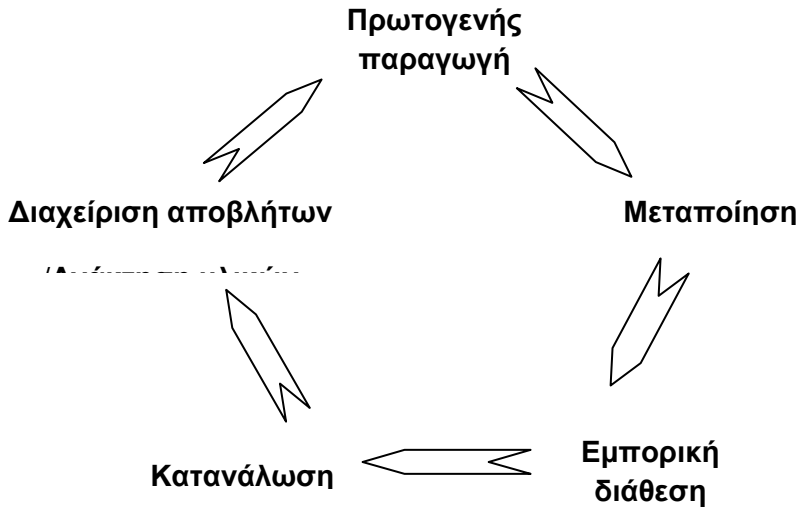

Στην προσπάθεια ορθού χειρισμού των παραπροϊόντων της επιχειρηματικής δραστηριότητας και σε εναρμόνιση με την αειφόρο ανάπτυξη έχει αναπτυχθεί η προσέγγιση της ιεράρχησης των αποβλήτων βάσει της βέλτιστης μεθόδου διαχείρισής τους με κριτήριο την ελαχιστοποίηση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης (Σχήμα 6.8).

►**Σχήμα 6.8:** Ιεράρχηση επιλογών διαχείρισης αποβλήτων

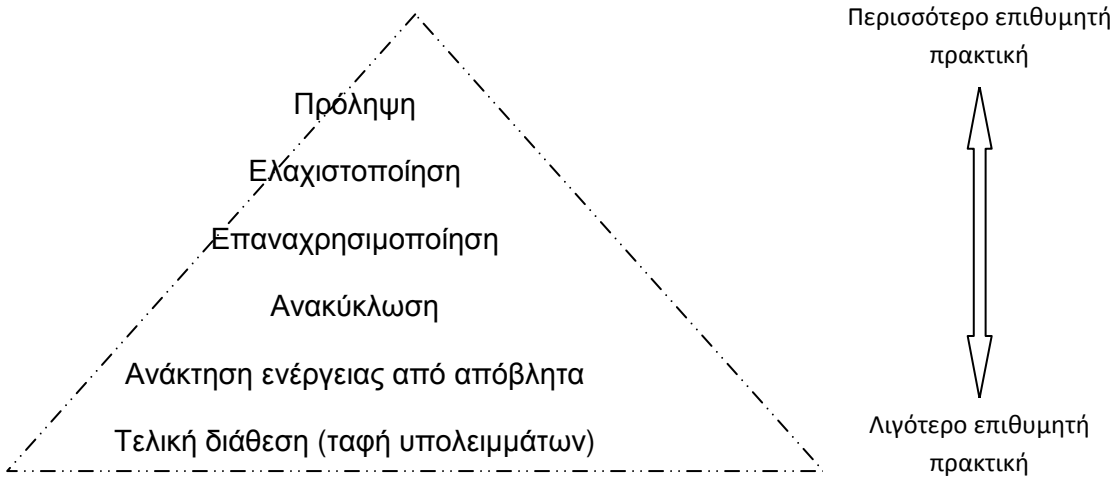

Ξεκινώντας από τη βάση της πυραμίδας επιμέρους επιλογές διαχείρισης των αποβλήτων είναι:

- ☞ Η τελική απόθεση υπολειμμάτων της παραγωγικής διαδικασίας σε χώρους υγειονομικής ταφής, που αποτελεί την λιγότερο επιθυμητή πρακτική, η οποία θα πρέπει να ακολουθείται αφού έχουν αποκλειστεί όλες οι άλλες λύσεις. Σε ένα πλαίσιο χρηστής διαχείρισης αποβλήτων το ποσοστό των παραπροϊόντων που ακολουθεί τη συγκεκριμένη 'οδό' θα είναι το συγκριτικά μικρότερο έναντι των άλλων πρακτικών.
- ☞ Η ενεργειακή ανάκτηση από απόβλητα αποτρέπει την έκλυση μεθανίου στην ατμόσφαιρα μετατρέποντας τον άνθρακα που περιέχουν οι ύλες σε CO_2 και παράγοντας θερμική ή/και ηλεκτρική ενέργεια.
- ☞ Η ανακύκλωση των προϊόντων, όπου απόβλητα μετατρέπονται σε υλικά-ουσίες που θα χρησιμοποιηθούν εν νέου στην παραγωγική διαδικασία.
- ☞ Η επαναχρησιμοποίηση υλών, όπου συσκευασίες/εξαρτήματα των προϊόντων χρησιμοποιούνται ξανά (π.χ. επαναχρησιμοποίηση των γυάλινων μπουκαλιών).
- ☞ Ο περιορισμός και η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων που μπορεί να επιτευχθεί με καλύτερη συντήρηση του μηχανολογικού εξοπλισμού ή/και τον αυστηρότερο έλεγχο των διαδικασιών παραγωγής ή/και την βελτίωση της παραγωγικότητας που προσωπικού.
- ☞ Η πρόληψη παραγωγής αποβλήτων, που αποτελεί την πιο επιθυμητή πρακτική αλλά ταυτόχρονα και την πιο δύσκολη να επιτευχθεί καθώς απαιτεί δραστικές αλλαγές με τον (επανα)σχεδιασμό της παραγωγικής διαδικασίας να είναι η βασική προϋπόθεση.

6.6 • *Πράσινη επιχειρηματικότητα και κοινωνική υπευθυνότητα*

Η οικονομική δραστηριότητα υπό το πρίσμα της πράσινης επιχειρηματικότητας έχει τις θεωρητικές της βάσεις στο ευρύτερο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (corporate social responsibility – CSR). Η εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ) αποτελεί την έννοια ομπρέλα των πολιτικών και πρακτικών που μια επιχείρηση σχεδιάζει και υλοποιεί με στόχο τη βελτίωση της μη-χρηματοοικονομικής (κοινωνικής και περιβαλλοντικής) της επίδοσης. Αν και δεν αποτελεί νεοσύστατη έννοια άρχισε να γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της στρατηγικής ατζέντας επιχειρήσεων ανά τον κόσμο από τη δεκαετία του 1990 και να προωθείται δυναμικά από διεθνείς οργανισμούς, κυβερνητικούς φορείς αλλά και φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Στη μεταβολή αυτή συνέβαλλαν καθοριστικές περιπτώσεις επιχειρηματικής ανευθυνότητας, περιβαλλοντικών ατυχημάτων, λογιστικών σκανδάλων (π.χ. οι περιβαλλοντικές καταστροφές στο Bhopal και του Exxon Valdez στην Αλάσκα, τα σκάνδαλα των εταιρειών Enron, WorldCom και Parmalat, οι κατηγορίες σε βάρος της Nike για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων). Τέτοια περιστατικά συντέλεσαν για τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου, των αξιών και του τρόπου με το οποίο πρέπει να διενεργείται η επιχειρηματική δραστηριότητα με βασική προτεραιότητα την ευημερία του (κοινωνικού) συνόλου.

Μέχρι τη δεκαετία του ’70 η επικρατούσα άποψη ήταν ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα είναι υπεύθυνη μόνο απέναντι στους φορείς που της παρέχουν κεφάλαια (επενδυτές-μετόχους-χρηματοδότες). Ο οικονομολόγος Milton Friedman υπήρξε ο βασικός υποστηρικτής αυτής της ιδέας, υποστηρίζοντας ότι ο μοναδικός σκοπός της επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Ωστόσο με την έξαρση παγκόσμιων περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση ήρθε στο προσκήνιο των εργαλείων επιχειρηματικής στρατηγικής, με την επιχειρηματική υπευθυνότητα να συνδέεται με ευρύτερους στόχους όπως η ‘τρισδιάστατη’ επίδοση (triple-bottom-line, δηλ. οικονομική-κοινωνική-περιβαλλοντική επίδοση) και οι καλές σχέσεις με όλους τους κοινωνικούς εταίρους της επιχείρησης. Ο θεωρητικός Archie B. Carroll υπήρξε από τους βασικότερους υποστηρικτές αυτής της άποψης διατυπώνοντας την ΕΚΕ ως μια πυραμίδα με τέσσερις βασικές συνιστώσες (Σχήμα 6.9).

☞ Την οικονομική υπευθυνότητα, τη βάση της πυραμίδας και την πρωταρχική ευθύνη που φέρει ένας επιχειρηματικός οργανισμός. Αναφέρεται στον ζωτικής σημασίας στόχο που πρέπει να έχει μια επιχειρηματική δραστηριότητα: να παράγει ποιοτικά προϊόντα που καλύπτουν τις καταναλωτικές ανάγκες και την αγοραία ζήτηση και να τα προσφέρει σε τιμή που θα της αποφέρει κέρδος – να διατηρεί την

λειτουργική της αποδοτικότητα και την ανταγωνιστική της θέση στην αγορά.

- ☞ Την υπευθυνότητα έναντι του νομοθετικού πλαισίου. Η επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να επιδιώκει το τους οικονομικούς της στόχους πάντα με συμμόρφωση στους νόμους, οι οποίοι ουσιαστικά ενσωματώνουν και αντανακλούν τις θεμελιώδεις αρχές της κοινωνικά δίκαιης (επιχειρηματικής-οικονομικής) συμπεριφοράς.
- ☞ Η ηθική υπευθυνότητα. Αντανακλά τις προσδοκίες της κοινωνίας για τη χρηστή επιχειρηματική δραστηριότητα που ξεπερνούν την απλή νομοθετική συμμόρφωση. Καλύπτει όλους εκείνους τους άτυπους κανόνες και νόρμες, τις ηθικές αξίες και δικαιώματα που σκιαγραφούν το τι θεωρούν δίκαιο και ορθό οι διάφοροι κοινωνικοί εταίροι.
- ☞ Η φιλανθρωπική υπευθυνότητα, που αναφέρεται σε εθελοντικές δράσεις ή σε πρακτικές που εναπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια ενός επιχειρηματικού οργανισμού αποσκοπώντας στην βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας. Είναι δράσεις που καθιστούν την επιχείρηση ένα 'καλό κοινωνικό εταίρο' που έχει συνειδητοποιήσει τον κοινωνικό του ρόλο.

►**Σχήμα 6.9:** Η πυραμίδα της ΕΚΕ

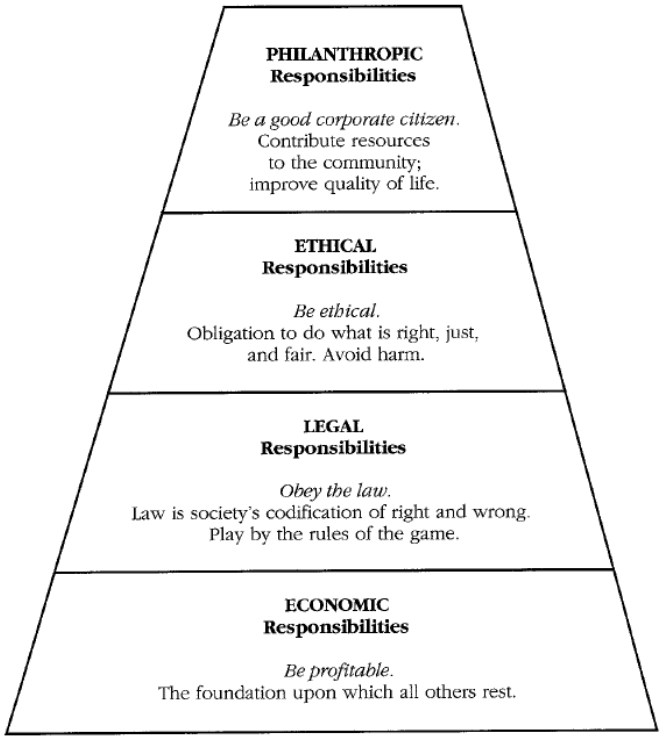

Μέσα στα χρόνια αναρίθμητοι ορισμοί έχουν δοθεί για να αποσαφηνίσουν την ιδιαίτερα περιεκτική αυτή έννοια. Το Παγκόσμιο Επιχειρηματικό

Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development - WBCSD) την ορίζει ως:

'Η δέσμευση των επιχειρήσεων να συμβάλλουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, σε συνεργασία με τους εργαζομένους τους, τις οικογένειές τους, την τοπική κοινότητα και την ευρύτερη κοινωνία, για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους'.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα που έχει ενεργό ρόλο στην προώθηση της ΕΚΕ στην Ευρώπη για σχεδόν 2 δεκαετίες έχει δώσει τον πιο ευρέως διαδεδομένο ορισμό μέσα από την Πράσινη Βίβλο για την ΕΚΕ που δημοσίευσε το 2001 και σκοπό είχε την διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την ανάπτυξη της ΕΚΕ:

'(...) η έννοια κατά την οποία οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στην λειτουργία τους και στην επικοινωνία τους με τις ομάδες ενδιαφέροντος τους σε εθελοντική βάση'.

Τον Οκτώβριο του 2011, δέκα χρόνια μετά την Πράσινη Βίβλο, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ανανεώνοντας τη στρατηγικη της για την ΕΚΕ, διατ΄πωσε το ακολουθο ορισμό: October 2011, ten years after the Green Book, EC renewed its strategy towards CSR and put forward a new definition as

'Η ευθύνη των επιχειρήσεων για τις επιπτώσεις τους στο κοινωνικό σύνολο'.

Οι παραπάνω ορισμοί υποδεικνύουν ότι η ΕΚΕ είναι ουσιαστικά πολυδιάστατη, καθώς καλύπτει στοιχεία της επιχειρηματικής συμπεριφοράς όπως αυτά που αναφέρονται ακολούθως:

- ☞ Στο σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο στο εσωτερικό όσο και εξωτερικό περιβάλλον του οργανισμού,
- ☞ Σε καλές πρακτικές διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων – εργασιακές πρακτικές (όπως η εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων των εργαζομένων, προαγωγή της διαφορετικότητας, της ισότητας των δυο φύλων, την υγεία και ασφάλεια),
- ☞ Στη χρηστή περιβαλλοντική διαχείριση και ελαχιστοποίηση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης,
- ☞ Σε πολιτικές και πρακτικές για την αντιμετώπιση της διαφθοράς και δωροδοκίας,
- ☞ Στη στήριξη και ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας,
- ☞ Στη διασφάλιση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων,
- ☞ Στην κοινωνικά υπεύθυνη διαφήμιση και μάρκετινγκ,
- ☞ Στην διάχυση πρακτικών ΕΚΕ στην εφοδιαστική αλυσίδα της επιχείρησης,
- ☞ Στη διαφάνεια και λογοδοσία της επιχείρησης προς όλους τους κοινωνικούς της εταίρους.

Όλες αυτές πρακτικές προβάλλουν την στενή σχέση της επιτυχίας της επιχείρησης με την ικανοποίηση των προσδοκιών και απαιτήσεων μιας σειράς από κοινωνικούς εταίρους που επηρεάζονται και επηρεάζουν τη λειτουργία του οργανισμού, τις ομάδες ενδιαφέροντος ή ενδιαφερόμενα μέρη της επιχείρησης (stakeholders). Οι stakeholders της επιχείρησης διακρίνονται σε εσωτερικούς (εργαζόμενοι και ιδιοκτήτες, μέτοχοι) και εξωτερικούς (πελάτες, προμηθευτές, ανταγωνιστές, κυβερνητικούς φορείς, ΜΚΟ, μέσα ενημέρωσης, τοπική κοινωνία), αλλά και σε πρωταρχικούς-βασικούς (αυτούς που ασκούν δραστική επιρροή ή επηρεάζονται περισσότερο από την επιχειρηματική λειτουργία) και δευτερεύοντες-λιγότερο σημαντικούς για την επιχείρηση (εκείνοι που έχουν λιγότερο δραστική επίδραση ή επηρεάζονται λιγότερο από την επιχειρηματική λειτουργία).

►**Σχήμα 6.10:** Τα ενδιαφερόμενα μέρη της επιχείρησης

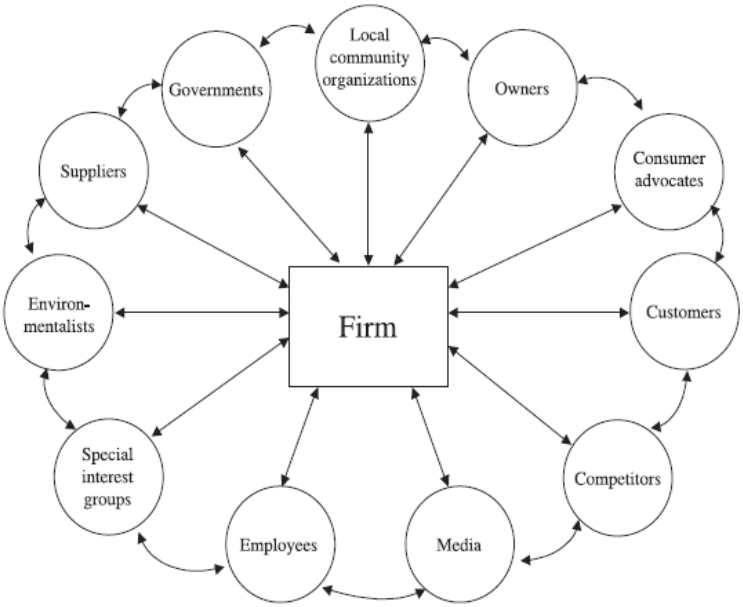

Η ΕΚΕ επίσης υπογραμμίζει την ανάγκη μετάβασης από τη μονοδιάστατη-χρηματοοικονομική αποτελεσματικότητα στην παρακολούθηση και αξιολόγηση της τρισδιάστατης επίδοσης: οικονομικής-περιβαλλοντικής-κοινωνικής. Η διαχείριση τρισδιάστατη επίδοση, στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης, συμβάλλει στην ορθολογικότερη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, την συνολικά αποτελεσματικότερη λειτουργία του οργανισμού αλλά και το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό της στρατηγικής της επιχείρησης. Η αξιολόγησή της επιτυγχάνεται με την εφαρμογή ποσοτικών και ποιοτικών

δεικτών επίδοσης που καθορίζουν και τους στόχους που θα τεθούν για την βελτίωση της επίδοσης.

Το πλαίσιο οδηγιών του διεθνούς οργανισμού Global Reporting Initiative (GRI) αναπτύχθηκε για αυτό το σκοπό ακριβώς: για να δώσει στις επιχειρήσεις την ευκαιρία αποτύπωσης του τρισδιάστατου αποτυπώματός τους με σκοπό την αποτελεσματική επικοινωνία του στα ενδιαφερόμενα μέρη του οργανισμού. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες GRI προορίζονται για οικιοθελή χρήση από τους οργανισμούς για την κατάρτιση απολογισμών ΕΚΕ (σε αντιστοιχία με τους ετήσιους χρηματοοικονομικούς απολογισμού) σχετικά με τις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιδόσεις και επιπτώσεις των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Η προτυποποιημένη δομή που προτείνει το GRI αντανακλά τη σύγχρονη και ευρύτερα αποδεκτή προσέγγιση ως προς τον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης. Ταυτοχρόνως, αποτελεί υποστηρικτικό στοιχείο για την συνέπεια, την πληρότητα και την συγκρισιμότητα που πρέπει να χαρακτηρίζει τέτοιες εκθέσεις. Απώτερο όραμα δε της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας αποτελεί η κατάρτιση εκθέσεων ΕΚΕ να γίνει μια διαδικασία τόσο συνήθης και επιβεβλημένη, όσο και η κατάρτιση τακτικών, χρηματοοικονομικών απολογισμών.
Οι Οδηγίες GRI απαρτίζονται από 141 στοιχεία-δείκτες προς κάλυψη, που ομαδοποιούνται σε 4 επιμέρους βασικές ενότητες και αναφέρονται:

- ☞ στο όραμα και τη στρατηγική της επιχείρησης αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη,
- ☞ στην παρουσίαση του προφίλ της εταιρίας και
- ☞ στην αποτύπωση βασικών πληροφοριών για την διακυβέρνηση της επιχείρησης και
- ☞ στην "τρισδιάστατη" επίδοση – οικονομική, περιβαλλοντική, κοινωνική – κατά το περίοδο αναφοράς της έκθεσης βάσει ποιοτικών και ποσοτικών δεικτών.

Η ανάδειξη της ΕΚΕ ως ουσιαστικής παραμέτρου της επιχειρηματικής συμπεριφοράς και δράσης έχει κινητοποιήσει διεθνείς οργανισμούς να αναπτύξουν (ανάλογα με το GRI) πλαίσια αρχών και πρότυπα για την ανάπτυξη και εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδιασμού για την προαγωγή της ΕΚΕ. Οι αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου (Global Compact) του ΟΗΕ και το καθοδηγητικό πλαίσιο του προτύπου ISO 26000 αποτελούν τις πλέον παγκοσμίως διαδεδομένες πρωτοβουλίες σε αυτό το πεδίο.

Το Οικουμενικό Σύμφωνο αναπτύχθηκε από τον ΟΗΕ ως μια γενική πλατφόρμα βάσει της οποίας οι επιχειρήσεις θα μπορούν να διαμορφώσουν τις εθελοντικές τους δεσμεύσεις για την προάσπιση της περιβαλλοντικής και κοινωνικής τους υπευθυνότητας. Απαρτίζεται από δέκα θεμελιώδεις αρχές που καλύπτουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τις εργασιακές πρακτικές, την περιβαλλοντική διαχείριση και προστασία καθώς και την πάταξη της διαφθοράς και της δωροδοκίας. Οι επιχειρήσεις καλούνται να δηλώσουν επίσημα και δημόσια την υποστήριξη

του Οικουμενικού Συμφώνου και όσες το κάνουν δεσμεύονται να πληροφορούν σε ετήσια βάση τα ενδιαφερόμενα μέρη τους για τις έμπρακτες προσπάθειές τους με στόχο την υλοποίηση των δέκα αρχών αυτών.

►**Πίνακας 6.3:** Οι δέκα αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου για την ΕΚΕ

☞ Ανθρώπινα Δικαιώματα
Αρχή 1η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υποστηρίζουν και να σέβονται την προστασία των διεθνώς διακηρυγμένων ανθρώπινων δικαιωμάτων
Αρχή 2η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι δικές τους δραστηριότητες δεν εμπλέκονται σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

☞ Συνθήκες εργασίας
Αρχή 3η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και την αποτελεσματική αναγνώριση του δικαιώματος της συλλογικής διαπραγμάτευσης.
Αρχή 4η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν την εξάλειψη κάθε μορφής καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας.
Αρχή 5η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν την ουσιαστική κατάργηση της παιδικής εργασίας.
Αρχή 6η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν την εξάλειψη των διακρίσεων στις προσλήψεις και την απασχόληση.

☞ Περιβάλλον
Αρχή 7η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να ακολουθούν προληπτική προσέγγιση ως προς τις περιβαλλοντικές προκλήσεις.
Αρχή 8η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής υπευθυνότητας.
Αρχή 9η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και διάδοση τεχνολογιών που είναι φιλικές προς το περιβάλλον.

☞ Καταπολέμηση της Διαφθοράς
Αρχή 10η: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να αντιτίθενται σε κάθε μορφής διαφθορά, συμπεριλαμβανομένου του εκβιασμού και της δωροδοκίας.

Το 2010 ο οργανισμός ISO δημοσίευσε το διεθνές πρότυπο για την επιχειρηματική υπευθυνότητα, ISO 26000. Το ISO 26000 δεν αποτελεί διαχειριστικό πρότυπο και δεν είναι πιστοποιήσιμο αλλά αντανακλά βέλτιστες πρακτικές και σχεδιασμό για μια αποτελεσματική ατζέντα επιχειρηματικών δράσεων που θα υλοποιήσουν την ιδέα της ΕΚΕ στην επιχείρηση. Απευθύνεται σε όλους τους τύπους επιχειρηματικών οργανισμών ανεξαρτήτως μεγέθους και γεωγραφικής τοποθεσίας και προσφέρει καθοδήγηση σε επτά θεμελιώδεις άξονες δράσεις – τομείς που η επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να προωθεί μέσα από τη σφαίρα λειτουργίας και επιρροής της (Σχήμα 6.11). Στα θέματα αυτά θα πρέπει να υπάρχει μια ολιστική προσέγγιση καθώς θεωρούνται

αλληλένδετα και συμπληρωματικά για την απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία.

►**Σχήμα 6.11:** Τα βασικά θέματα ΕΚΕ που καλύπτονται από το ISO 26000

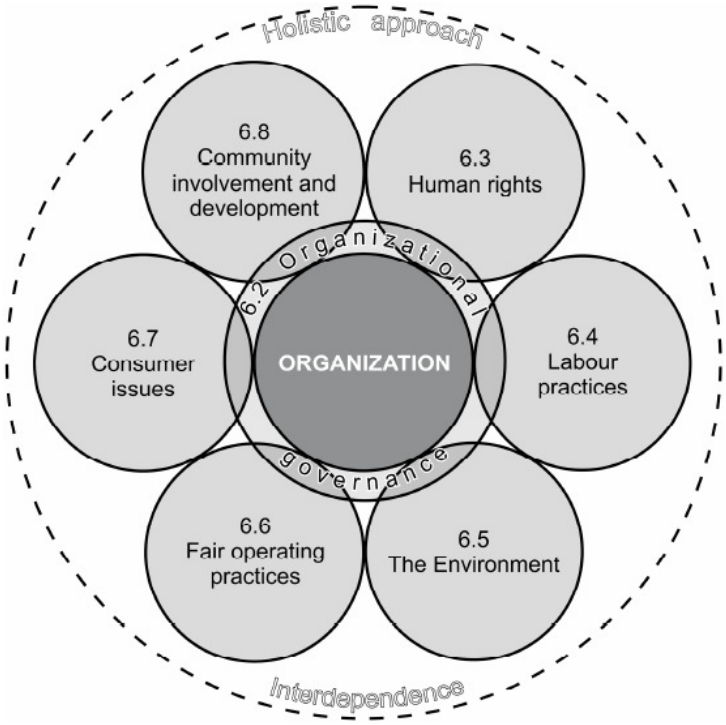

(Σημείωση: Οι αριθμοί δηλώνουν την αντίστοιχή ενότητα όπου περιγράφονται στο Πρότυπο)

- ***Μελέτη περίπτωσης***

Η ομάδα παραγωγών ΝΗΛΕΑΣ

Η ομάδα παραγωγών ΝΗΛΕΑΣ απαρτίζεται από ελαιοπαραγωγούς που δραστηριοποιούνται στο Νομό Μεσσηνίας και ξεκίνησαν από το 2004 να συνδυάζουν την επιχειρηματικότητα της γεωργίας με την προστασία του περιβάλλοντος. Το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης που εφαρμόζει ο συνεταιρισμός έχει πιστοποιηθεί σύμφωνα με το πρότυπο ISO 14001 και ακολούθως υιοθετήθηκε στα πλαίσια του κανονισμού EMAS η δημοσιοποίηση της περιβαλλοντικής του επίδοσης. Το επιχειρηματικό όραμα του ΝΗΛΕΑ συνοψίζεται στο δίπτυχο 'βελτίωση του οικονομικού αποτελέσματος της ελαιοκαλλιέργειας για τον παραγωγό, με τη μέγιστη δυνατή μέριμνα για το περιβάλλον'. Η ομάδα παραγωγών του θεωρεί την οικονομική βιωσιμότητα της ελαιοκαλλιέργειας ως την αναγκαία συνθήκη για τη διατήρηση της ευεργετικής επίδρασης των ελαιώνων στο περιβάλλον, για την αποτροπή της εγκατάλειψης της υπαίθρου και την ερημοποίηση του εδάφους.

Το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης του ΝΗΛΕΑ εφαρμόζεται στην πρώτη φάση της γεωργικής παραγωγής, στον αγρό. Οι επιπτώσεις της ελαιοκαλλιέργειας στο περιβάλλον εκτιμώνται βάσει της επικινδυνότητας των πρακτικών που εφαρμόζονται από παραγωγούς του συνεταιρισμού (βλ. λίπανση, κλάδεμα, σκάψιμο, ψεκασμοί, πότισμα, συγκομιδή). Η παραγωγή ελέγχεται με τη συνδρομή δυο γεωπόνων που συντονίζουν και τις μετρήσεις που πραγματοποιούν οι παραγωγοί και συμβάλουν για την διαρκή κατάρτιση των τελευταίων. Για κάθε ελαιώνα καταρτίζεται μια έκθεση (Δελτίο Επίδοσης) που περιλαμβάνει τους βασικότερους δείκτες για το περιβάλλον, αλλά και στοιχεία για την παραγωγή καθαυτή και τη βιωσιμότητα της συγκεκριμένης ελαιοκαλλιέργειας.

Ο επιχειρηματικός στόχος του ΝΗΛΕΑ συνοψίζεται στην διάθεση ελαιολάδου που ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές Τροφίμων Υψηλής Περιβαλλοντικής Ποιότητας που ικανοποιούν εξίσου τα ακόλουθα κριτήρια:

- ☞ Σημαντική περιβαλλοντική επίδοση κατά τη διαδικασία παραγωγής με ελάχιστη χρήσης πόρων (αγροχημικών, νερού και ενέργειας ανά κιλό ελαιολάδου).
- ☞ Κατάλοιπα φυτοπροστατευτικών ουσιών κάτω από το όριο ανίχνευσης (με όριο ποσοτικού προσδιορισμού το 0,01mg/kg για κάθε δραστική ουσία).
- ☞ Σημαντική υπεροχή ποιότητας ως προς ειδικούς δείκτες για την ποιότητα του ελαιολάδου (σε σύγκριση με τις τιμές για το εξαιρετικά παρθένο ελαιόλαδο).

Η περιβαλλοντική πολιτική του συνεταιρισμού, που είναι δεσμευτική για όσους παραγωγούς εγγράφονται σε αυτόν, είναι η ακόλουθη:

- *Στην προσπάθειά μου για αριστοποίηση των αποδόσεων να λαμβάνω ατομικά και συλλογικά μέτρα πρόληψης ώστε να αποφεύγονται οι κίνδυνοι από κάθε δραστηριότητα μου που σχετίζεται με το περιβάλλον, όπως η ρύπανση από τη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, πυρκαγιά, εξάντληση φυσικών πόρων (υπεράντληση), διάβρωση του εδάφους και οποιαδήποτε ποιοτική υποβάθμιση του προϊόντος.*
- *Να παίρνω επαρκή μέτρα για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και του προϊόντος και να χρησιμοποιώ τις εισροές (αγροχημικά, ενέργεια και νερό άρδευσης) με ορθολογικό τρόπο, στο ελάχιστο δυνατό προκειμένου να διασφαλίσω το μέγιστο της παραγωγής μου στο συγκεκριμένο περιβάλλον.*
- *Να τηρώ τη σχετική νομοθεσία και τις συμβατικές μου υποχρεώσεις σε ότι σχετίζεται με το περιβάλλον και την ποιότητα του προϊόντος και θα διαθέτω στον καταναλωτή.*
- *Να συμμορφώνομαι με τις υποδείξεις των επιβλεπόντων γεωπόνων όσον αφορά τη συγκομιδή, μεταφορά κα έκθλιψη του ελαιοκάρπου, ώστε να επιτυγχάνεται το μέγιστο των οργανοληπτικών ιδιοτήτων στο παραγόμενο προϊόν.*
- *Να ανταποκρίνομαι στις προσδοκίες των αγοραστών για αξιόπιστη προσφορά προϊόντος σταθερής ποιότητας που έχει παραχθεί με το μέγιστο δυνατό σεβασμό στο περιβάλλον*"

Με κεντρικό άξονα αυτή την πολιτική οι παραγωγοί του ΝΗΛΕΑ κατάφεραν να βελτιώσουν τους περιβαλλοντικούς δείκτες επίδοσης του συνεταιρισμού. Σημαντικές βελτιώσεις στην περιβαλλοντική επίδοση (2006-2007) του ΝΗΛΕΑ υπήρξαν:

- Η αύξηση από 5% σε 30% επί του συνόλου των καλλιεργήσιμων εκτάσεων που εφαρμόζονται φυσικές μέθοδοι, αντί χημικών, για ζιζανιοκτόνα.
- Η επίτευξη του 100% της ποσότητας ελαιολάδου με μη ανιχνεύσιμα κατάλοιπα φυτοφαρμάκων.
- Η επέκταση της βιολογικής καλλιέργειας από 12 καλλιεργητές και 60,6 στρέμματα σε 20 καλλιεργητές και 100 στρέμματα.

Ήδη από τον Αύγουστο του 2009 η περίπτωση του ΝΗΛΕΑ φιλοξενείται στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το EMAS ως 'καλή πρακτική' πράσινης γεωργίας καθώς αποτελεί και την πρώτη απόπειρα που εγγράφηκε για περιβαλλοντική διαχείριση στην πρωτογενή παραγωγή.

Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκε το εννοιολογικό πλαίσιο και διαφορετικές οπτικές γύρω από την πράσινη επιχειρηματικότητα, ως μια αμοιβαία επωφελούς επιχειρηματικής πρακτικής - τόσο για την ίδια την επιχείρηση όσο και για την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής εν γένει.

Τα επιμέρους θέματα, θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικά ζητήματα, που αναφέρθηκαν στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνουν πιο κατανοητά και θα εμβαθύνεται με περαιτέρω γνώσεις στο συγκεκριμένο αντικείμενο με αναζήτηση και μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Εθνικό κέντρο Τεκμηρίωσης (2008) Καινοτομία Έρευνα και Τεχνολογία: Πράσινη Επιχειρηματικότητα, 67, Ιούλιος – Αύγουστος.
- ΕΟΜΜΕΧ (χωρίς ημερομηνία) Εγχειρίδιο Πράσινης Επιχειρηματικότητας για Μικρές και Μεσσαίες Επιχειρήσεις (ιστοσελίδα: http://observatory.eommex.gr/eommex/egxeiridio_prasinis-epixeirimatikotitas.pdf πρόσβαση στις 30/4/2012)

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Gardner, G (2001) Accelerating the Shift to Sustainability, In eds. Brown, L Flavin, C and French, H *State of the World,* The Worldwatch Institute, New York
- Klaver, J and Jonker, J (1998) The Significance of Recent EMS Standards as an Impetus for Improvement, *Eco-Management and Auditing Journal,* 5, (1), 1-5
- Nash, J and Ehrenfeld, J (1997) Codes of Environmental Management Practice: Assessing their Potential as a Tool for Change, *Annual Review of Energy and the Environment*, 22, 487-535
- Peattie, K (2001) Golden Goose or Wild Goose? The Hunt for the Green Consumer, *Business Strategy and the Environment,* 10, (4), 187-199
- Shrivastava, P (1995) The Role of Corporations in Achieving Ecological Sustainability, *Academy of Management Review*, 20, (4), 936-960

- ***Παράρτημα***

- **Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης**

Άσκηση Αυτοαξιολόγησης 6.1

Συζητήστε τις περιπτώσεις 1-2 επιχειρήσεων που έχουν αναπτύξει προϊόντα ή υπηρεσίες που ενσωματώνουν την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Άσκηση Αυτοαξιολόγησης 6.2

Επιλέξτε μια επιχειρήση και συζητήστε πως οι κρατικές πολιτικές και τα ενδιαφερόμενα μέρη (με έμφαση στους καταναλωτές) μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη στρατηγικών πράσινης επιχειρηματικότητας.